

SZARDÍNIA 2 (Oasi Biderosától-Cagliariig)

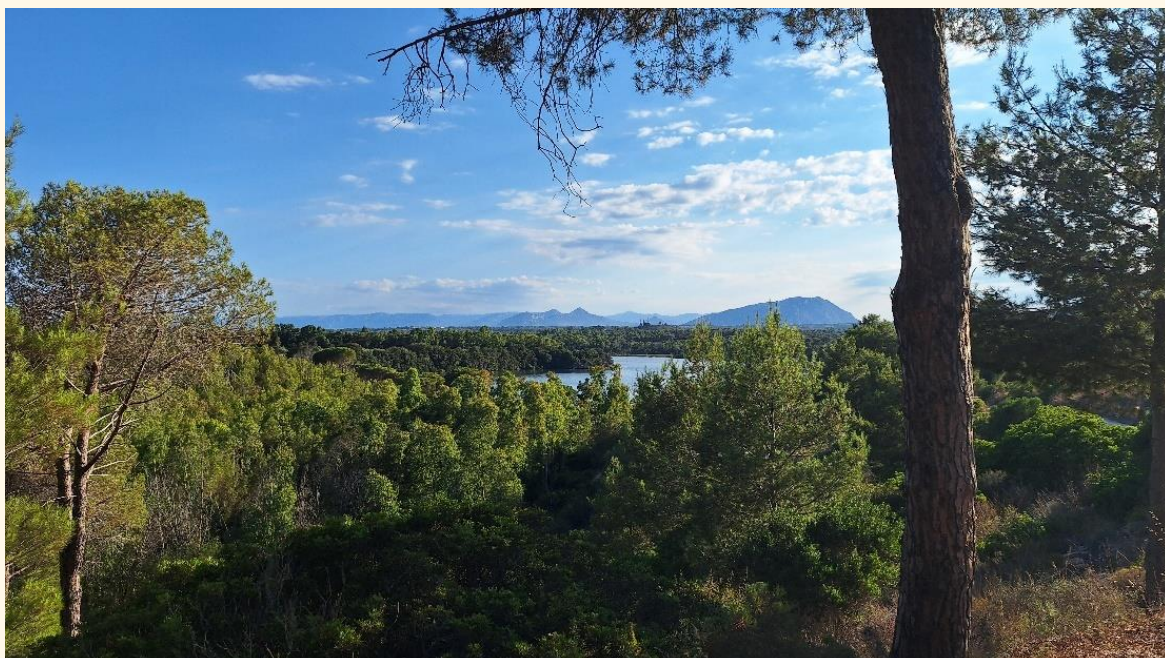
2025. június-július

Szardíniai utazásunk második része következik. Olyan sok mindent láttuk, oly sok érdekes helyen jártunk ezen a csodás szigeten, hogy már csak a magam szórakoztatására is részletesebben leírom a tapasztaltakat, látottakat. Szardínia meglátogatását különösen ajánlom azoknak, akik évezredek történelmét és különböző európai kultúrák ránk maradt emlékét egy viszonylag kicsi, bejárható területen szeretnék áttekinteni, de azoknak is, akik a tenger, a hajózás, vagy a gyalogtúrák szerelmesei. Folytassuk tehát, ahol az előző rész abbamaradt!

Az Orosei öböltől kissé északra látogattuk meg az Oasi Biderosa nevű partot és természetvédelmi területet. Ide belépődíj mellett lehet belépni. A 860 hektáros védett területnek csak egy része az az öt homokos partú kis öböl, ahol a fürdőhelyek találhatóak. A fokozott természetvédelem miatt errefelé nem találjuk a szokásos sportszer, napozóágy kölcsönzőket és éttermeket, ráadásul nyáron korlátozzák a beengedett autók, motorok számát. Aki itt akar pihenni, minden szükséges kelléket hozzon magával. Cserébe a strandok kevésbé zsúfoltak és jóval kellemesebb errefelé a pihenés. A képen látható partmenti tölgyes és borókás a természetvédelmi terület legfőbb értéke.

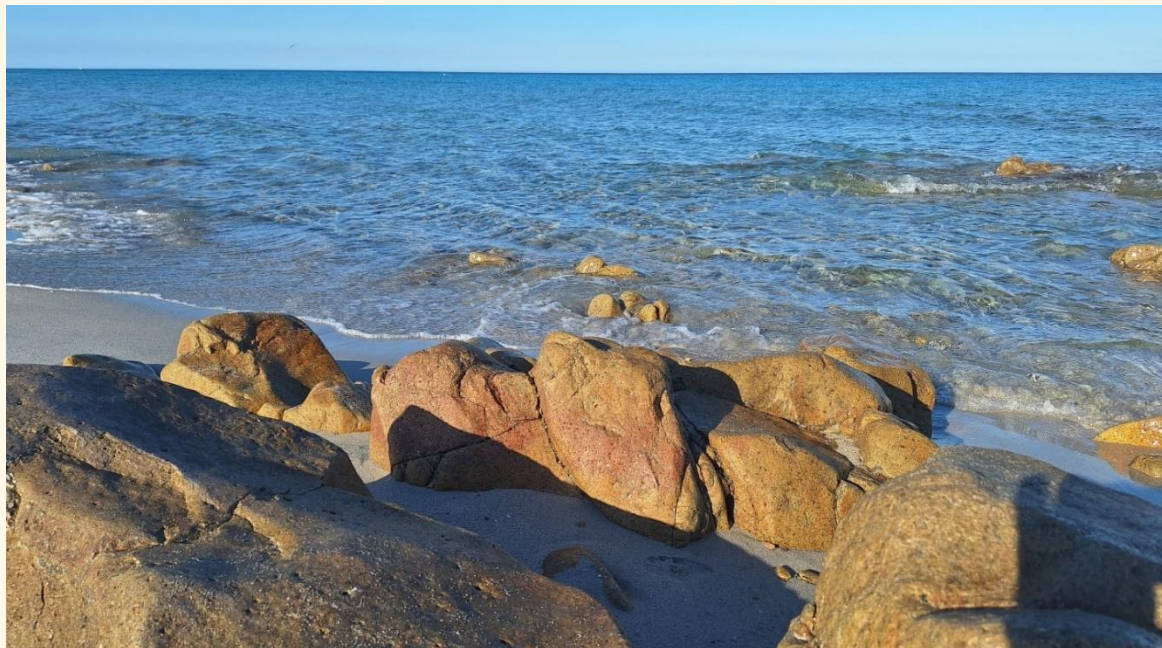

Biderosa egyik különleges szépsége a szárazföldre mélyen benyúló lagúna és a körülötte levő dús mediterrán

erdőség. Az erdőt túrautak szelik át, de sokan járnak erre kerékpárral is. A túrázók és kerékpárosok száma nincsen korlátozva.

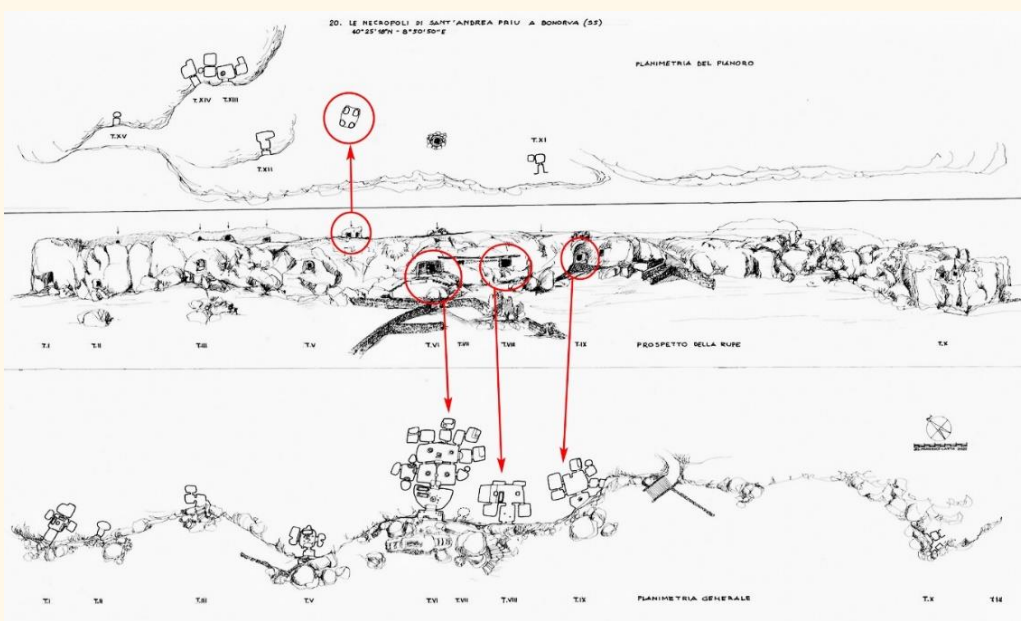
Még egy részlet Oasi Biderosa strandjáról

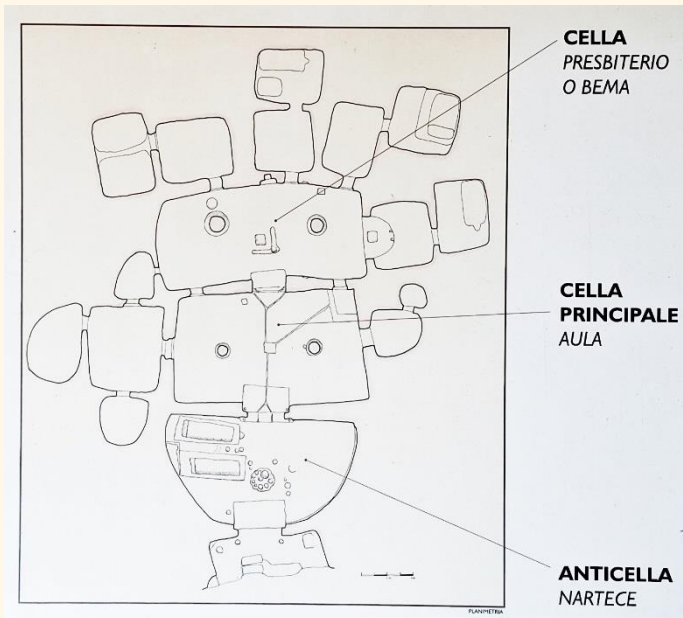

Szardínia északnyugati részén, Bonorva község közelében kerestük fel Sant'Andrea Priu kiterjedt és a maga nemében valóban különleges nekropoliszát. A sziklába vájt sírépítményeket kerítés veszi körül. Először a kb. 1 km-re levő fogadóépületbe kell elmenni, ahol jegyet lehet venni, de van büfé és ajándékbolt is. Innen

kísért minket vissza egy hölgy a nekropoliszhoz, ahol most is folynak a régészeti kutatások.

A csodás természeti környezetben kiemelkedő vulkáni kőzetből (ignimbrit) álló sziklatömbbe az évezredek során sok kisebb-nagyobb sírkamrát faragtak. Ezek közül a 6-os, a 8-as és a 9-es jelűek a leglátványosabbak, ezért ezeket kerestük fel. A legfontosabb 6-os számú sírt először 1834-ben ismertették. Az rendszeres feltárási munkák 1916-ban kezdődtek és napjainkban is tartanak.

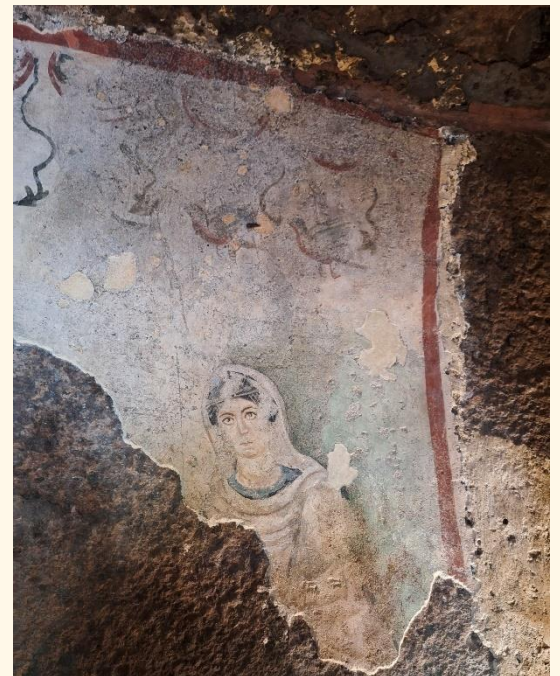

A leginkább megkutatott, leglátványosabb 6-os számú temetkezési hely alaprajza. Ezt a 18 helyiségből, temetkezési kamrából álló sírcsoportot a Kr.e. 3500-2900 közötti időszakban készítették. A helyiségcsoport külön érdekessége, hogy a korai keresztény és később, a sziget bizánci fennhatósága alatt, de még a középkorban is, keresztény templomként használták. Ezekből az időkből maradtak meg a nagyobb helyiségeket díszítő fal és mennyezeti festmények.

A 6-os temetkezési hely belső (presbitérium) helyiségében nagy felületeken maradtak meg a keresztény falfestések. A jóval korábban templommá alakított sírbarlangot egy 11-12. századi kézirat említi először.

Részlet az aula falfestményei közül. A 6-os sír és keresztény templom feltárási és konzerválási munkái most is folynak.

A 6-os sír/templom belső nagyobb helyiségének (presbitérium) padlója.

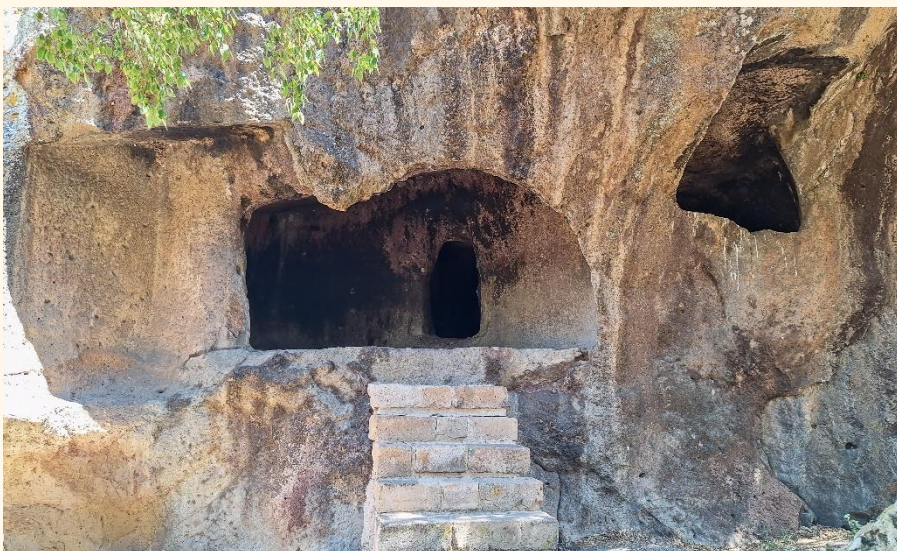

A 8-as számú sírbarlang bejárata. Az ilyen nagyobb sírokat már a római korban kifosztották, ezért innen kevés leletanyag került elő az ásások során. Jól látható a korabeli házbejáratot utánzó ajtófélfák kőbe faragása, amelyen még a sokezer éves vörös festés nyomait is felfedezhetjük.

A 8-as sír fő termének belső kialakítása a korabeli (Ozieri kultúra, Kr.e. 3200-2800) házainak belső képét mutatja. A központi teremből nyílnak a sírfülkék. A teremben egy padlózatba süllyesztett sírhely a későbbi, római kori használatra utal.

Kifaragták a tetőt tartó gerendákat és a tetőgerincet alátámasztó oszlopokat is.

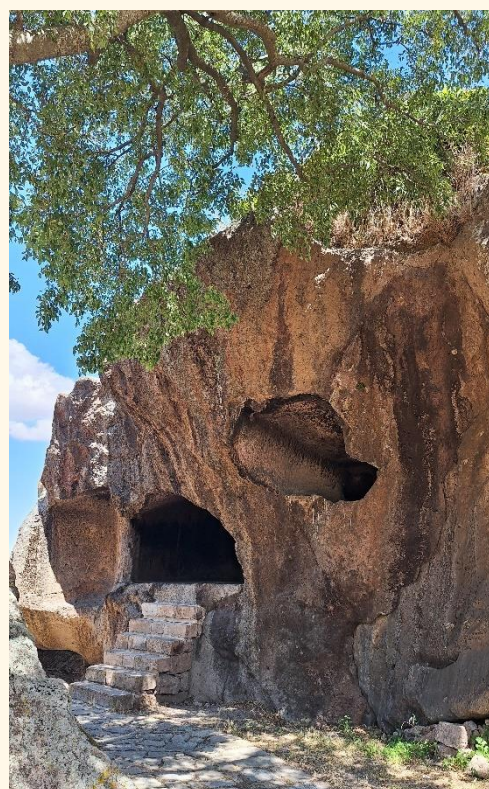
A 9-es számú sírhez néhány lépcsőn juthatunk fel.

A 9-es sír előtere padlóján még a késő neolitikumban kifaragott csésze alakú besüllyesztések csoportja vonja magára figyelmünket. Ezeket feltehetően az őskori temetési szertartások elvégzéséhez használták. Hasonló látható a 6-os sír bejáratánál is.

A 9-es temetkezési hely belső képe.

Még egyszer a 9-es sír bejárata

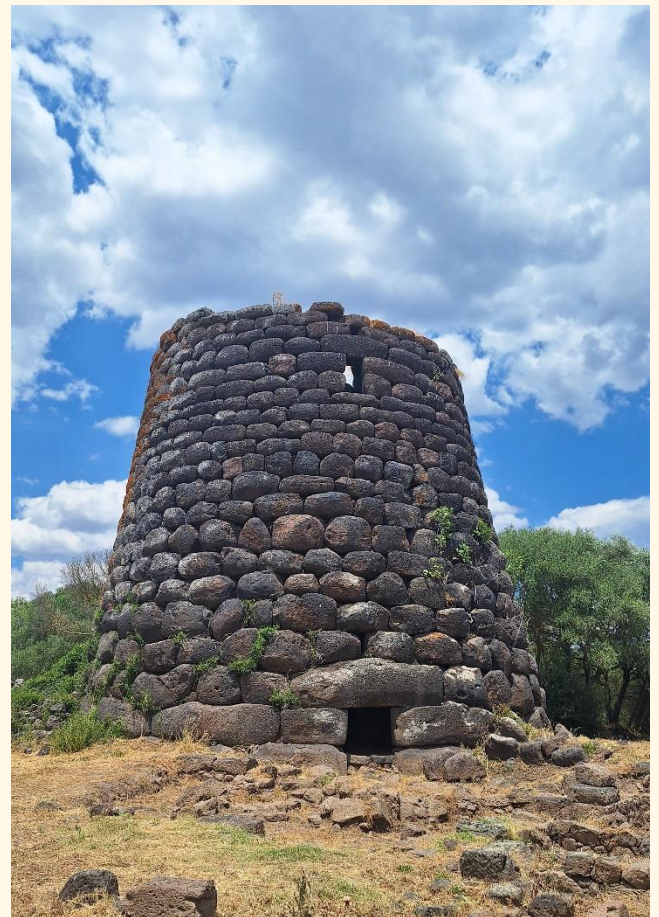

Felmásztunk a temetkezési helyek fölötti sziklaplatóra, ahol most is folyamatban vannak a régészeti feltárási munkák. Középen a Bikának, vagy Harangtoronynak nevezett őskori sír.

Dualchi falu közelében, a Pranu Ozzastru-fennsíkon látogattuk meg a Ponte nuraghét. Szardínia középső része ritkáb-ban lakott, mint a tengerhez közeli területek, de a tájnak itt is megvan a maga szépsége.

Szardínia sokezer nurage kori tornya közül a legtöbb szinte teljesen elpusztult. A másik szélsőséget a gondosan helyreállított, turisztikai látványossággé kezelt nuraghe tornyok és falvak jelentik. A kettő között vannak azok a tornyok, amelyek nagyrészt még állnak. Bár elhagyott helyeken vannak, de szabadon meglátogathatóak. A Nuraghe Ponte, Dualchi pont ilyen.

Indulunk felfelé a torony falába épített lépcsőn

A Nuraghe Ponte, a többi toronyhoz hasonlóan, jóval magasabb volt. A mára hiányzó felső harmada bástyaszerűen volt kialakítva, erkélyhez hasonlító kisebb teraszokkal. Belső terének álboltozatos tholosza megmaradt, a belső lépcső a kis terem fölötti nyitott térre vezet fel.

Végre felértünk. Nem is volt olyan meleg...

A 12 m magas toronyból jól rálátni a nuraghe közelében épült falucska romjaira. A szokásos kör alaprajzú kunyhók helyett itt négyszögletes házakat építettek.

Kilátás a Nuraghe Ponte, Dualchi tetejéről

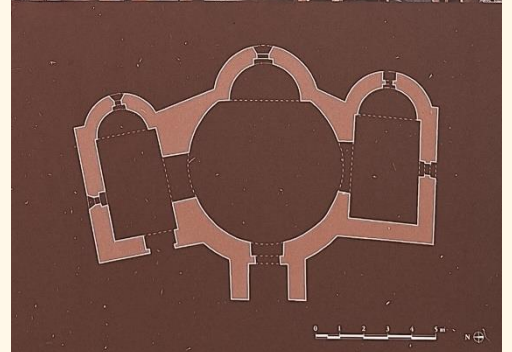
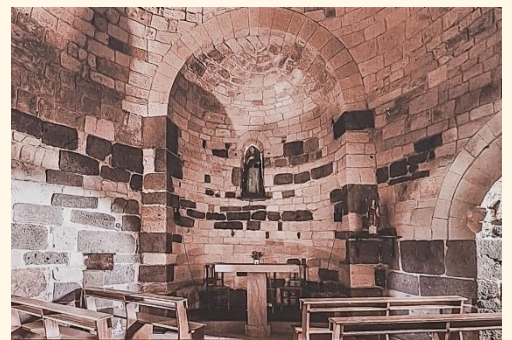

Silanus község közelében áll a Nuraghe Santa Sabina 9 m magas tornya. Itt egy teljes nuraghe komplexum romjai maradtak ránk, úgy 100 m-es körzetben. Persze a leglátványosabb maga a több mint 3000 éves torony, de a közelben volt a település két temetője, a Tomba dei Giganti Santa Sabina I. és II., valamint egy szent kút is.

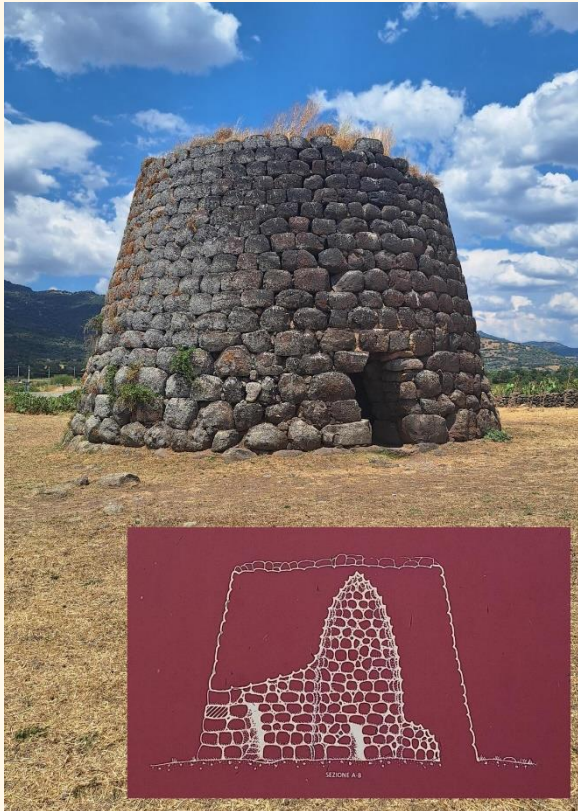
A hely különlegessége ez a 11. században épült kis templom. Az egész területet kerítés veszi körül. A templommal szemben egy modern fogadóépület áll, úgy látszik, gondoltak az idegenforgalomra is. Bár nyitvatartási időben érkeztünk, mégis minden zárva volt. Mit tehettünk, megint kerítést kellett másznunk.

Ezt a bizánci stíluselemeket hordozó templomot a maga nemében egyedülállónak tartják Szardínián. Építéséhez felhasználták a közeli nuraghe település és temető, valamint a torony kőanyagát is. A templom és a nuraghe telep utolsó ásatása az 1980-as években volt.

A 19. században egy benedek-rendi kolostor is állt a templom közelében. Úgy tartják, hogy a 11. századi templom azért őriz római és bizánci elemeket, mert építése előtt is állt itt egy korábban épült szentély, amelyet később átépítettek.

Még egyszer az előző kép háttérében emelkedő toronyról. A Nuraghe Santa Sabina átmérője 12,6 m. A szűk bejáraton átjutva a szokásos álboltozatos kamrába, a tholoszba jutunk. A metszet jól mutatja a nuraghe arányait. A nuraghet Kr.e.14-10. századok közötti időre datálják.

San Teodoróból visszatértünk Szardínia nyugati partvidékére, hogy Bosa város közelében megnézzünk egy háborús emléket. Bosa elsősorban színesre festett házairól ismert, mi azonban a város tengeri fürdőhelyére, Bosa Marinára igyekeztünk.

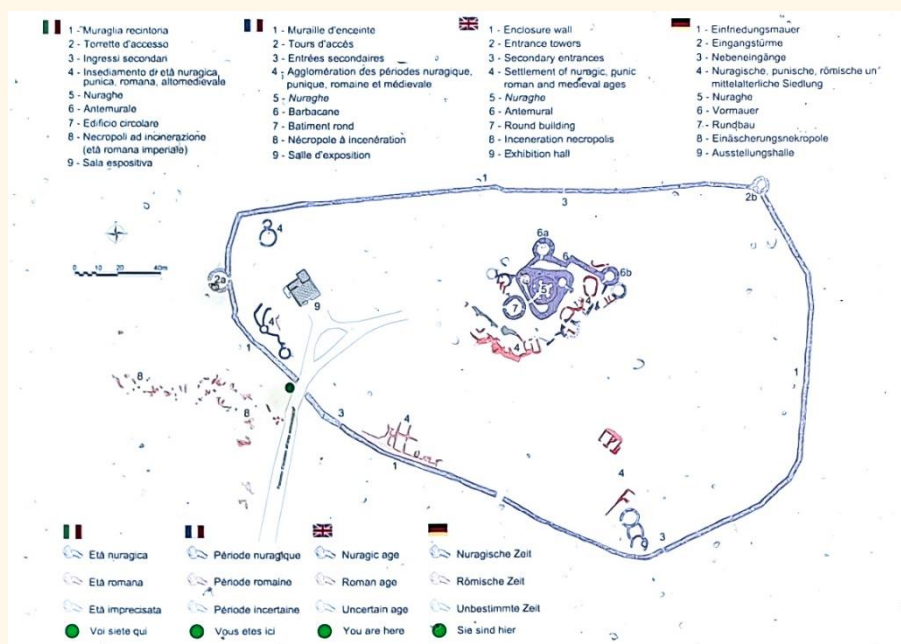
Bosa kikötője a második világháború idején nem volt jelentős célpontja a szövetséges légierőknek, mégis komoly védelmi rendszert építettek ki körülötte. Mielőtt körülnéztünk volna, fürödtünk egyet a kellemes, homokos strandon.

Később sorra kerültek a világháborús és a korábbi parti erődítések is.

Bosa Marinából Abbasantába autóztunk, ahol a szállásunk volt. A város szélén meglátogattuk a Nuraghe Losa alaposan megkutatott és konzervált romterületét. Itt komolyan rákészültek a turizmusra, van fogadóépület, kávézó, kis múzeumszoba, szuvenírbolt és persze belépődíj.

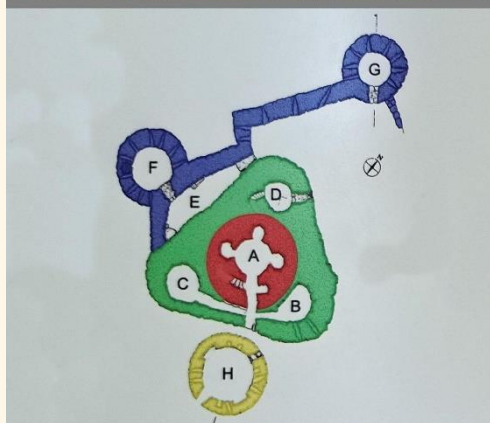
A Nuraghe Losa központi tornya a Kr.e. 14. században épült, amit a későbbi századokban tovább építettek. A háromszögletűre bővített eredeti tornyot falu vette körül, amit még egy hosszú kerítőfallal is védelmeztek. Ezen a védőfalon két bejárat volt, kaputornyokkal. A kiterjedt komplexumot nem csak a nurági időkben használták, hanem később a punok, majd a rómaiak telepedtek meg itt, sőt még a Kr.u. 7. századból származó leletek is előkerültek a Nuraghe Losa területén.

A periodizációs rajzon jól elkülöníthető a legrégebben épült központi torony, ami egyben jó példa arra, hogyan fejlődött ki az egyszerű szertartási helyből az összetett, tornyokból, falakból, folyosókból és lépcsőkből álló teljes nurage.

A háromszögletű torony és az északi, kisebb, kör alaprajzú torony.

A Nuraghe Losa ősi központi tere, a tholosz

A belső lépcsők már kissé kopottak, de azért fel lehet mászni a romos tetőre

A csonka nurage tetejéről kiválóan rá lehet látni a nurági kori (Kr.e. 1400-700) település feltárt romjaira.

A toronytól pár méterre délre tárták fel ezt a masszív falú körépítményt, amelynek az átmérője 9 m. Két keskeny bejárata van, falain pedig lőrés-szerű nyílásokat találtak. Talán csak a fény beengedését szolgálták, de az is lehet, hogy védelmi céllal készítették ezeket.

Az előbbi torony belső tere. A falaiba mélyesztve két fülkét is találtak, azonban ezek funkciója nem ismert. Néhány külső kőmaradvány arra utal, hogy ez a jó állapotban megmaradt torony valaha össze volt kötve a nurage fő tornyával.

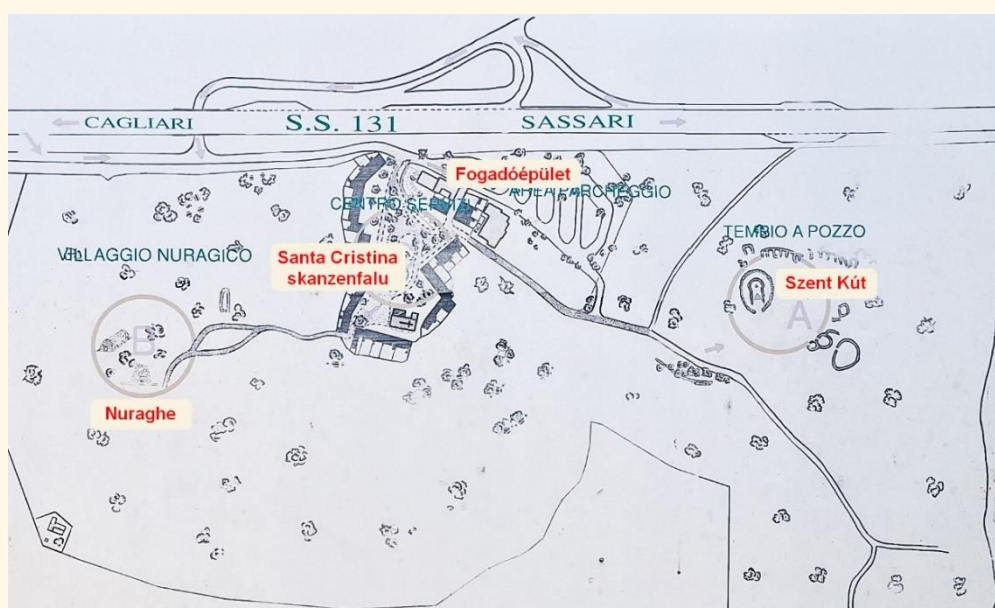
A kép felső szélén feltűnnek a nyugati oldal hosszú falának maradványai.

A Nuraghe Losa múzeum-szobája, ahol az innen és a közeli más romterületekről származó leletek egy részét állították ki.

A Nuraghe Losa leleteinek csoportja

Közel Abbasantához, az SS 131-es (E25) út mentén fekszik a Parco Archeologico Naturalistico di Santa Cristina területe, egy gondozott mediterrán ligetben. A meglehetősen látogatott park előtt nagy parkoló és minden szükségessel ellátott fogadóépület várja a látogatókat.

Az 1953 óta kutatott területen három fontos történelmi emlék kereshető fel. A keleti oldalon található a kiváló állapotban megmaradt nurági kori Szent Kút, amely tényleg csodás a maga nemében. A park közepén a középkori eredetű Santa Cristina templom és a mellette épült zarándokházak állnak, a nyugati parkrészen pedig egy egyszerű kialakítású

nurage tornyot és a körülötte volt nurage falucska romjait találjuk.

Íme a Szent Kút, amelyet a hely szakrális voltát jelölő fal vesz körül. A kutat feltehetően a közeli nurági közösség lakói építették a Kr.e. 11. században.

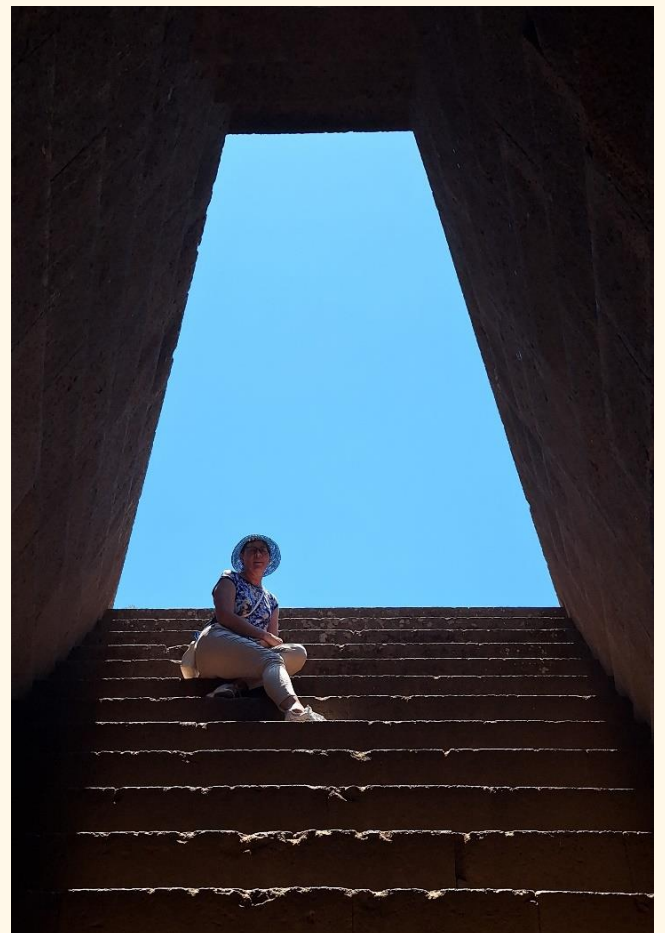

Közelítünk a befelé szűkülő levezető lépcsősorhoz. A mélyben levő kutat kb. 7 méter magas tholosz, álboltozatos kúp fedí, amelynek szűk bevilágító nyílása épphogy kiemelkedik a lépcső lejárati mögötti talajszintből.

A nagyszerű állapotban fennmaradt lépcsősor érdekessége, hogy mennyezete is lépcsős kialakítású. A lejárati fölötti építmény sajnos már elpusztult, de valami olyan lehetett, mint amelyet az Orune község közeli Su Tempiesu forrásnál láttunk, amit egy földcsuszamlás óvott meg a széthordástól.

A 2,5 m átmérőjű kútban ma is víz van, köszönhetően az itt levő víztartó talajrétegeknek.

Parco di Santa Cristina közepén áll az egész területnek nevet adó templom. A többször átépített templomot a 12. században említik először.

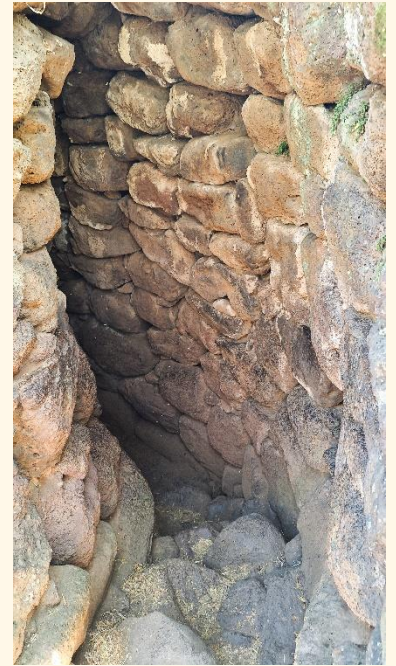
A Santa Cristina távolabb esik a lakott helyektől. Leginkább a két nagy helyi ünnep alkalmával látogatják, Szent Krisztina ünnepén júliusban és Gábriel arkangyal ünnepén októberben.

A templom körül a 18. században kezdtek zarándoklakokat építeni, ahol a többnapos ünnepek idején azok tulajdonosai megszállhattak.

A park nyugati részén áll ez az egyszerű, egytornyos nuraghe és a köré települt nuráge kori falu házainak maradványai.

A tholosz falában felvezető lépcső

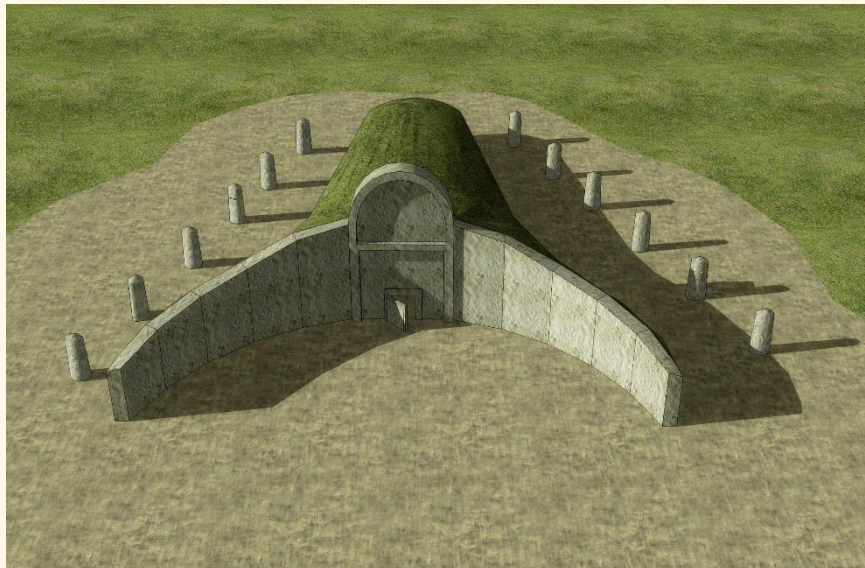
Santa Cristinától északra kerestük a nevezetes nuráge kori temetkezési helyet, a Tombe dei Giganti di Goronnát. Ezen a vidéken is megkezdődött 1820 után a közlegelők és földek magántulajdonba vétele és elkerítése. A Tomba dei Giganti di Goronna megtalálása önmagában sem egyszerű feladat és igazán bosszantó, amikor utunk végéhez közeledve egy zárt kapuba ütközünk. Aki Szardínia vidéki területeit járja

lépten-nyomon láthatja az ilyen „divieto di caccia” feliratokat, amelyek egyszerűen vadászati tilalomra hívják fel a figyelmet. A szigeten sokféle indokkal rendelhetnek el vadászati tilalmat, többek között a magán földtulajdonosok is kérhetnek ilyen rendelkezést a birtokukra.

Persze most sem adtuk fel, hosszas bolyongás és kerítésmászás után meg is találtuk Szardínia talán legnagyobb nurági kori temetkezési helyének romját. Bár a félkör alakú sztélésor középső nagy kőlapja eltörtött, azért így is impozáns látvány.

Hogy a romokat könnyebben lehessen értelmezni, íme egy általános érvényű rekonstrukciós ábrázolás a nurági kor közös temetkezési és halotti szertartási helyéről, a Tomba dei Gigantiról. A hátranyúló fedett rész az elhunytak közös sírja, előtte a félkör alakú sztélésor keretezi a szabadtéri halotti szertartások helyszínét, az exedrát.

A Tombe dei Giganti di Goronna maradványainak képe. A középső, törött sztélé alsó részén van a sírfolyosóra bejuttatott áldozati ajándékok kis ajtaja.

A kőlapokból összeállított 25 m hosszú sírfolyosó még álló része.

A Tirso folyó az észak-szardíniai Budduso fennsíkon ered, majd útját a duzzasztott Lago Omodeón keresztül folytatja az Oristano-öbölig. Szardínián kevés jelentős folyó van, amelyek közül talán a Tirso a legfontosabb. A folyók téli, nagyobb vízhozamát mesterséges tavakban tartják vissza a nyári, szárazabb időszakokra. Ezek

közül is a legnagyobb az 1920-as években létrehozott Omodeo víztározó. A folyó közelében, egy meleg vizű forrásra támaszkodva építették fel a rómaiak Fordongianus nevezetes fürdőjét.

Az ősi idők és a nurági kor után megjelentek Szardínián a "tengeri népek", majd nyomukban Karthágó punjai. Később a punok fő riválisává a rómaiak lettek, aztán az első pun háború után a punok kényszerűségből átengedték a szigeten levő birtokaikat Rómának Kr.e. 238-ban (ez még jóval a Carthaginem esse delendam előtt történt). Mindenesetre a rómaiak berendezkedtek Szardínián és ott is maradtak Kr.u. 456-ig. Mint ez a térkép is mutatja a sziget középső, hegyvidéki területeinek (kézzel jelölve) kivételével városokat, kikötőket, bányákat építettek, amelyek nyomait ma is sokfelé megtalálhatjuk. A Barbariának nevezett, nehezen megközelíthető hegyvidékre húzódtak vissza a bennszülöttek, nem csoda, hogy errefelé maradtak fenn a legősibb szokások és persze sokáig a vérbosszú, meg a bantitizmus is. A rómaiak civilizációs kellékként sok helyen építettek közfürdőket, amelyek közül a legjobb állapotban megmaradtat látogattuk meg a Tirso partjánál, Fordongianusban.

Fondongianusban az első fürdőt (Terme I.) a Kr.e. első században építették az itt feltörő melegvizű forrás vizét felhasználva. A ma látható fürdőkomplexumot Traianus császár idejében (98-117) építették ki, ez lett a Terme II.

Amint az alaprajz mutatja, az épületcsoport egy római fürdő minden fontos részét tartalmazta. Voltak itt hideg és melegvizés medencék, kazánház, padlófűtés, forróvizés merülőmedence és nimfaeum (a forrásnimfák emlékhelye szobrokkal, vízeséssel). A két ütemben kiépült fürdő mögött még egy kis teret is építettek, körülötte kisebb helyiségekkel és szobákkal.

Fondongianus hidegvizes úszómedencéje, mögötte az egykori boltíves tetőszerkezet tartópillérei.

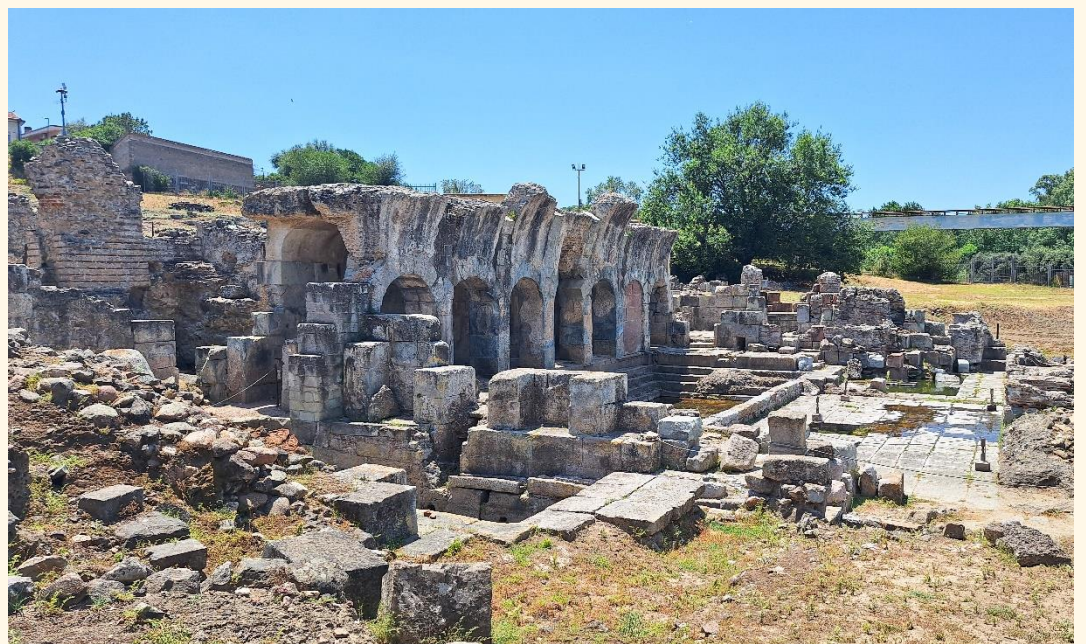
A pillérsor mögötti folyosó

Az úszómedence folyó felőli oldalán állt a nimfa emlékhely, a nimfaeum.

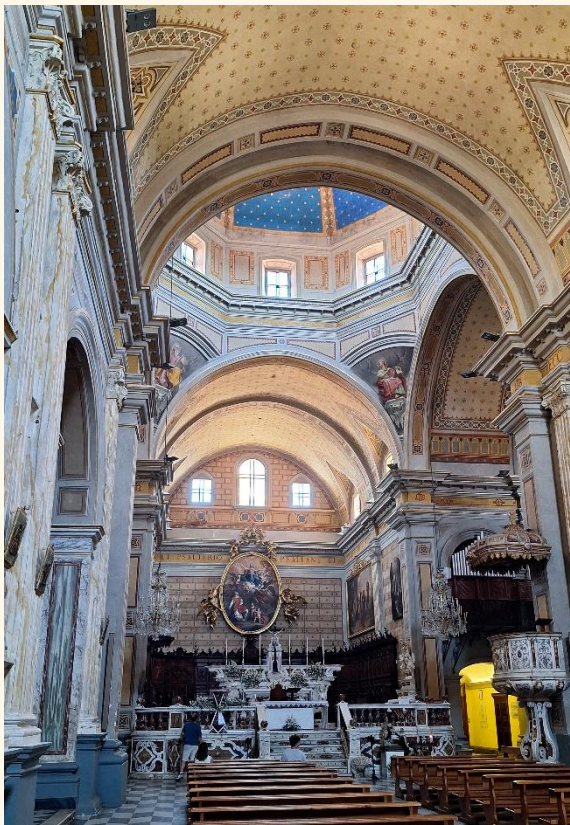

A régészek most is dolgoznak a fürdő mögötti sétatér környezetében. A háttérben feltűnik a Tirso folyó.

Fondongianus fürdője
egy másik nézetből

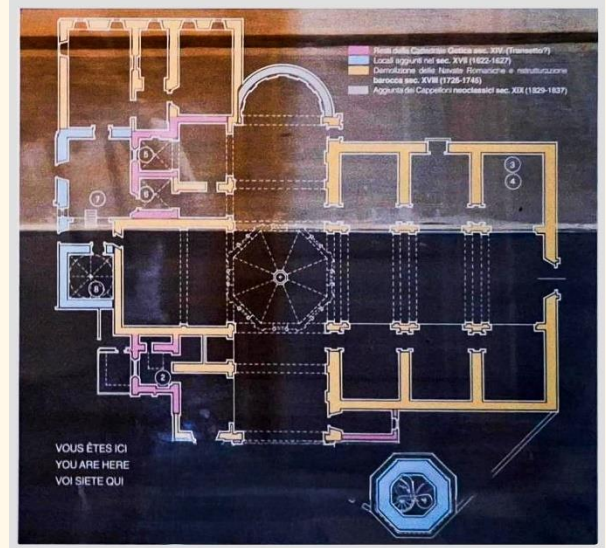
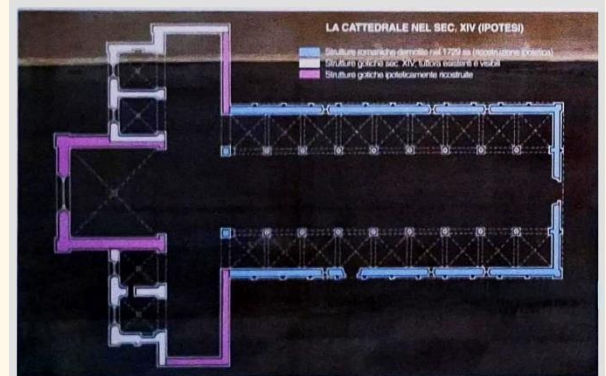

Fordongianusból a tenger felé indultunk egy kis strandolásra. Útba ejtettük Oristano városát, ahol meglátogattuk az oristanoi érsek székhelyét a Santa Maria Assunta (Szűz Mária Mennybemenetele) katedrálisát. Oristano várost a 7. század körül a rómaiakat váltó vandálok elzavaró bizánciak alapították, amint azt az ásatások során megtalált sírok igazolták.

A templomot eredetileg a 11. században építették. Akkor még Mariae de Orestano volt a neve. Később, a 17-18. és a 19. században szinte teljesen átépítették. Mai megjelenését, díszítését, szobrait, oltárait főként ebben az időben kapta. Az eredetileg háromhajós templomot az átépítés során egyhajóssá alakították, mellékkápolnákkal.

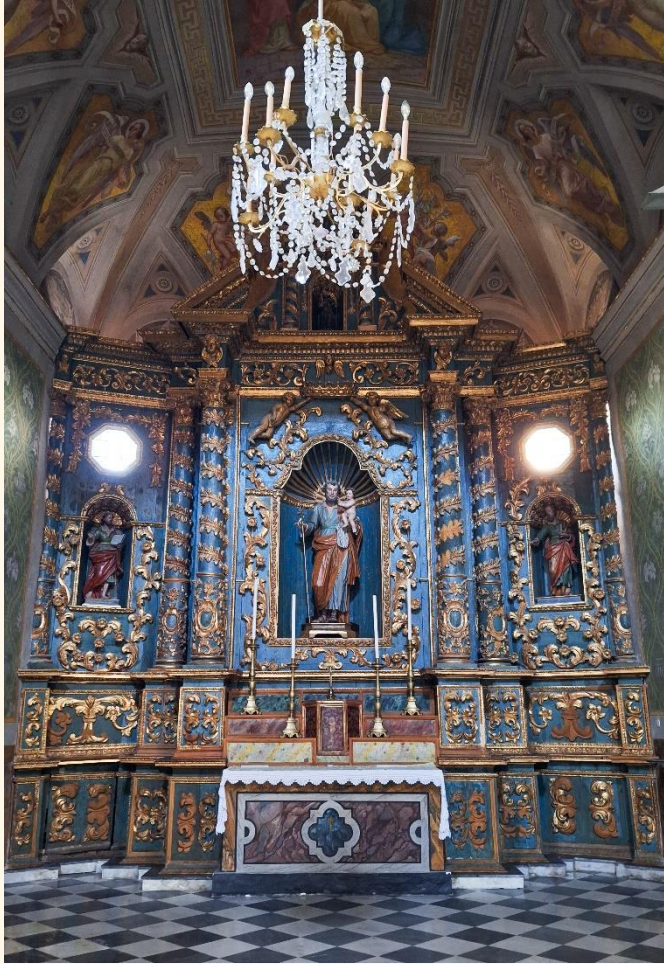
Nem tudom kinek a fantasztikus ötlete volt, hogy üveglapra fessék fel az egyes műemlékek alaprajzait és ismertető szövegeit, de külön gratulálok az illetőnek. A következmény: nehezen olvasható szövegek, fényképezhetetlen, csillogó felületek. Hát csak ezt sikerült kihoznom a Santa Maria Assunta alaprajzaiból. Annyi mindenesetre látszik, hogy a felső rajzon bemutatott, 12-14. századi templomot úgy átépítették a 17-18. században (alsó rajz), hogy alig lehet ráismerni az eredeti egyes részleteire.

A katedrális egyik ékessége a főhajó és a kereszthajó találkozására fölé épített csillagos díszítésű kupola

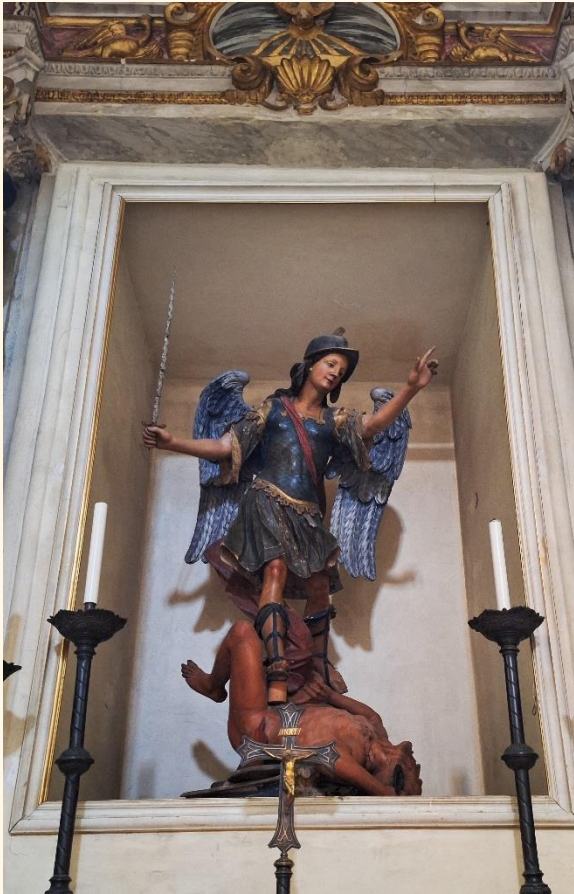

A Szent József kápolna

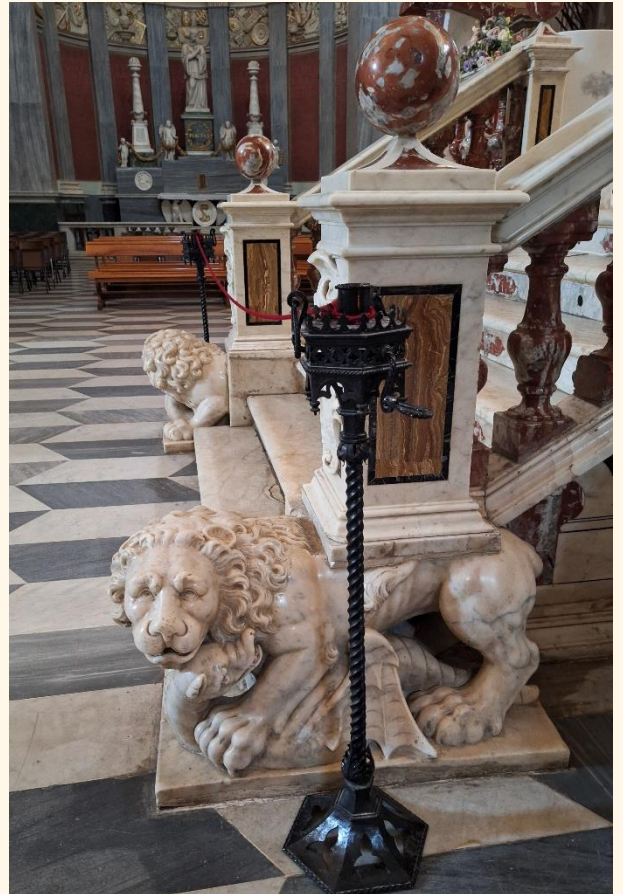

Az orgonát 1961-ben építették, majd 1970-ben átalakították

Szent Mihály arkangyal

.. A presbitériumhoz vezető lépcső oroszlánjai

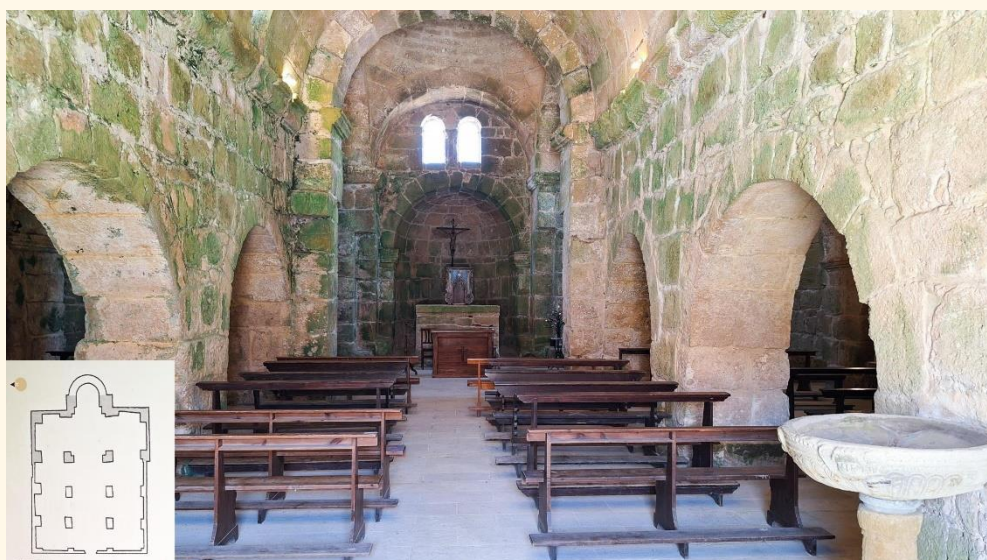
A középkori harangtornyot a 18. században hagymakupolával egészítették ki

Amikor San Giovanni di Sinisbe érkeztünk, első dolgunk volt a nevezetes ókeresztény templom meglátogatása a Sinis-félsziget elkeskenyedő részén. Ezen a helyen korábban egy pun, majd később egy korai keresztény nekropolisz helyezkedett el.

A San Giovanni templomot a 6. században építették, majd a képen látható homlokzati rész és a mögötte levő bővítés a 9-11. század között alakult ki. A templom első, bizánci stílusú építési fázisa idején a szigetet, a keleti hegyvidék kivételével, a bizánciak igazgatták Cagliari központtal a 6. és a 9. század között. A 11. századi továbbépítés a század közepén Tharros városába érkezett navarrai betelepülők munkája, akik az eredeti görög kereszt alaprajzot és építési stílust megváltoztatták.

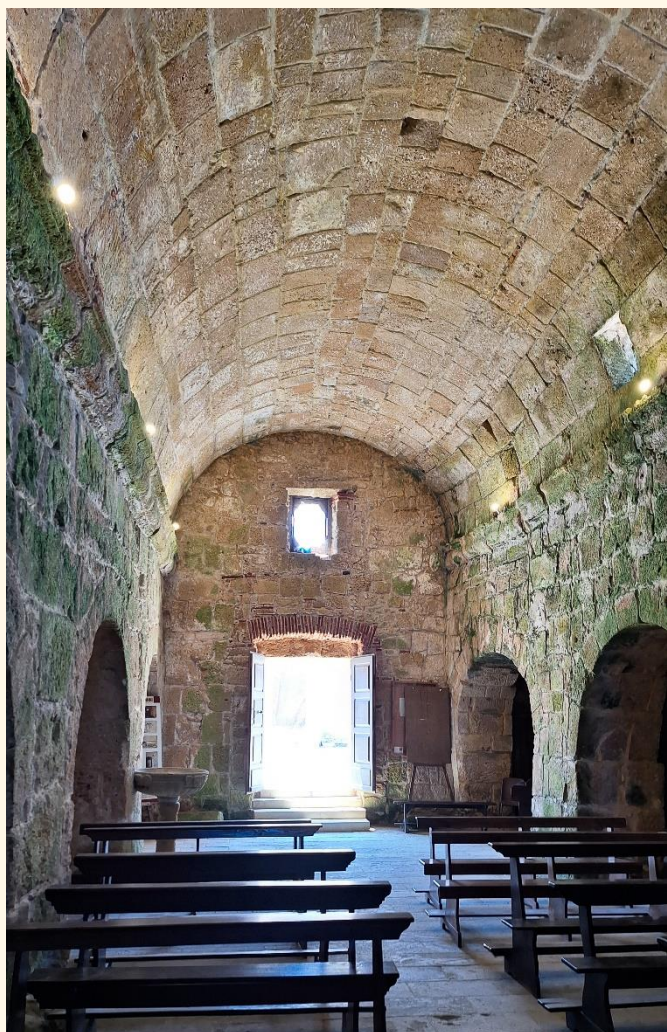
A háromhajós San Giovanni homokkő blokkokból épült, de több részét korábbi épületek romjaiból szedték össze. A dongaboltozattal fedett templom, csak a bejárat fölötti és a szentély, illetve a kereszthajó homlokzatába vágott kis ablakokon át jut fényhez, már persze ha az ajtót becsukták.

A jobb oldali mellékhajónál érzékelhető a bizánci és a későbbi építési stílus találkozása.

A középső hajó keleti végénél épült meg az eredeti apszis, amelyben megtalálták a több mint 1000 éves vakolat maradványait

A 2012-ben befejezett modern kutatások egy korábbi, kisebb templom maradványait tárták fel a San Giovanni alatt, amely feltehetően egy korai keresztény temető templomaként működött

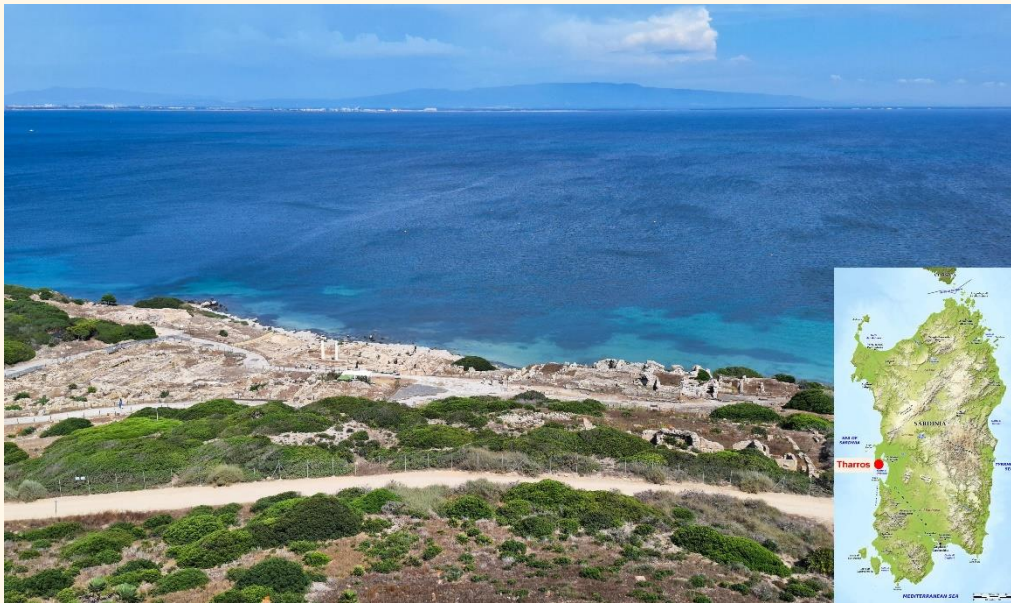

A San Giovanni bejáratánál áll ez a szépen kidolgozott 16. századi szenteltvíztartó, amelynek a belső felületére egy halat faragtak.

A Sinis-beli Keresztelő Szent János templom keleti látképe a szentélyel

Tovább gyalogoltunk dél felé a félszigeten. Jobbra a hívogatóan, homokos strand, a Spiaggia di San Giovanni di Sinis, a távolban pedig a Spanyol Torony emelkedik.

A Sinis-félsziget közepé táján egészen a nurági kortól kezdve egymásra épültek a települések. A ma látható romvárost a Karthágói punok alapították a Kr.e. 7. században, akik a nurági falu helyén egy Tofetet, szabadtéri szent helyet építettek. Tharros igazi fejlődését a római hódítás hozta el Kr.e. 238 után.

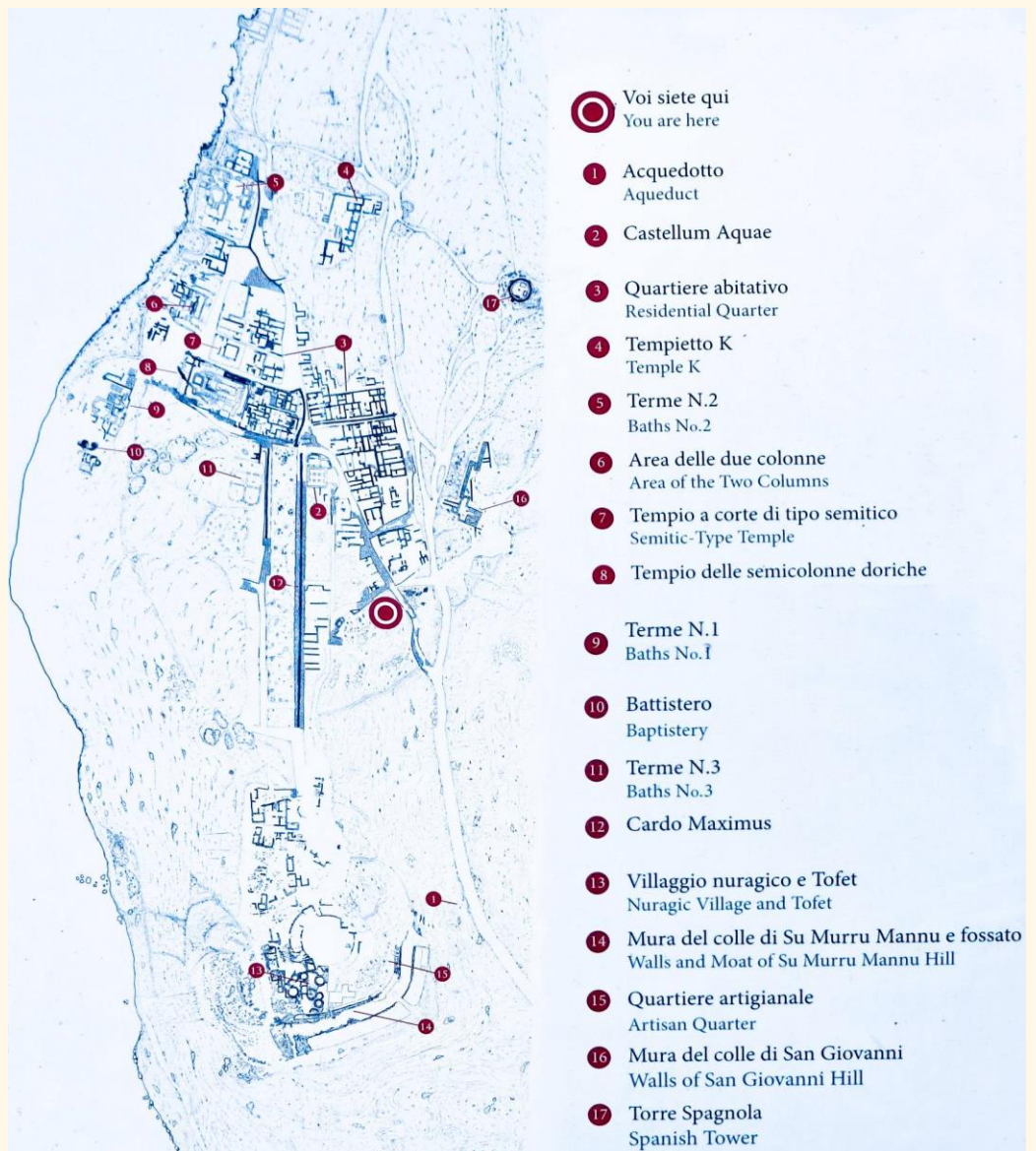
Tharros utcáit még a rómaiak csatornázták, vízvezetékeket építettek és a közutakat bazalt kőlapokkal borították.

Tharros templomközete a félsziget keleti oldalán, az Oristano-öböl partján. A várost Szicília arab meghódítása után (832) a bizánciak már nem tudták megvédeni. Ezután következett el a judikátusok kora, majd az erősödő észak-afrikai szaracén kalóztámadások miatt az arboreai judikátus bírója (vezetője) 1070-ben

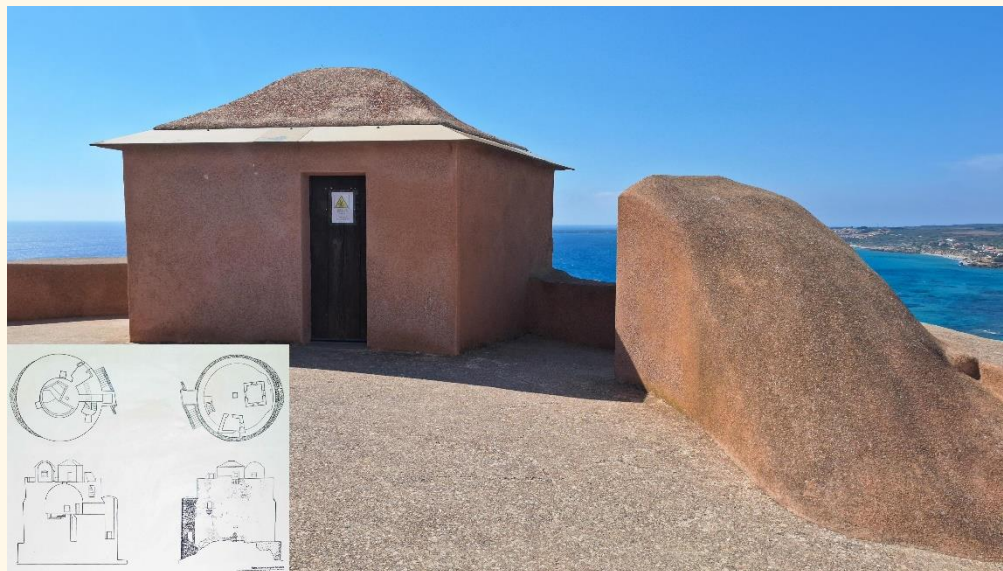
elköltözött innen Oristanoba. Ezután Tharros kezdett elnéptelenedni, majd később lakói végleg elhagyták.

A Római Birodalom bukásáig minden olyan középület, templom és fürdő megépült, ami a rómaiak szerint szükséges volt a civilizált élethez. A birodalom bukása, majd a vandálok uralma után Justinianus bizánci császár idejében érkeztek ide az uralkodó katonái. A bizánciak megtelepedése után ismét megváltozott a város, az antik épületek egy részét átalakították, keresztelő kápolnát emeltek és az egyik fürdőt vallási épületté alakították. Később Tharros püspöki székhely lett.

A muszlim kalózkok a 15-16. században is gyakran rátörtek Szardínia parti településeire, Oristano tengeri kikötőire is. A sziget ekkor spanyol uralom alatt állt, így II. Fülöp spanyol király volt az, aki kiadta a parancsot többek között a Sinis-félszigeten őrtornyok építésére. A félsziget déli nyúlványán ekkor épült a San Marco torony és a középső részén a képen látható robusztus San Giovanni torony, amelyet Spanyol Toronynak is neveznek.

Illő belépődíj lefizetése után megnéztük a torony belső helyiségeit, a kapitány szobáját, a lőportárat és az esővizet gyűjtő csatornát, majd felmáztunk a 15 m magasban levő tetőre, ahonnan csodálatos kilátás nyílik. A toronyban csak néhány katona szolgált, feladatuk nem is a harc, hanem a környék lakóinak figyelmeztetése volt kalóztámadás esetén. A Spanyol

Torony a kalózdők elmúta után még a 19. században is szerepet kapott, amikor a hatóságok a tengeri csempészet ellen küzdöttek, A torony felújítása 1990-ben fejeződött be

Kilátás a San Giovanni toronyból déli irányba, a Szent Márk fok felé. Balra a parton feltűnik a San Marco szaracén torony.

Ha a Spanyol Torony tetejéről észak felé tekintünk, először az igazán kellemes szabadstrand vonja magára figyelmünket. Nézelődés után mi is ott fürödtünk. A távolban feltűnik Sinis falu és a San Giovanni templom.

Még strandolás előtt a Spanyol Torony tetején.

A Monte Corru Tundu kettős menhire mellékutakon, végül egy földúton közelíthető meg Villa Sant'Antonio falutól északra. A Nyugat-Európában (de nem csak ott) elterjedt megalitikus kultúra a késő neolitikumban, Kr.e. 3500 és 2500 között virágzott. A korszak máig fennmaradt jellegzetes építményei a felállított hatalmas kőoszlopok (menhirek), a kőlapokból összeállított építmények (dolmenek) és a kör alakban felállított kőtömbökből készült kultuszhelyek, a cromlech-ek. Szardínia gazdag a menhirekben, amelyek közül néhányat mi is felkerestünk. Először a Corru Tundu menhirt látogattuk meg.

Ez a kopár kőút vezet a menhir dombjára. Két oldalt feltűnnek a földbirtokokat határoló alacsony kőkerítések.

A Monte Corru Tundu menhir magánterületen áll, azonban a tulajdonos az alacsony kőkerítéssel körülvett birtokból drótkerítéssel kikanyarított egy részt és így biztosította a kőoszlop szabad megközelíthetőségét.

A kutatások szerint a késő neolitikum emberei a Kr.e.4100 és 2300 között állították fel az 5,8 m magas menhirt.

Sokféle magyarázat terjedt el a menhirek állításával kapcsolatban. Egyesek a földet megtermékenyítő fallikus szimbólumnak tartják, mások úgy gondolják, hogy a menhirekkel fontos területet vagy útvonalat, szent helyet, esetleg temetkezési emlékhelyet jelöltek.

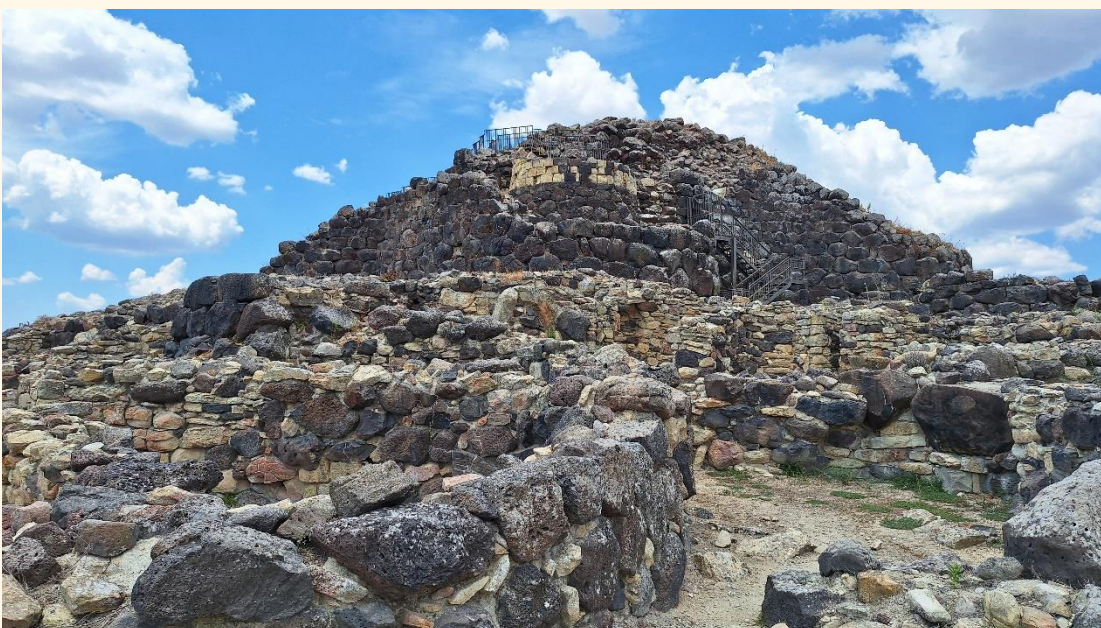
Barumini község közelében 26 nurági települést azonosítottak. Közöttük található Szardínia legnagyobb nurági kori települése és nuraghe tornya. Ezt a helyi nyelvjárásban Su Nuraxinak nevezik. Az egész területet alaposan feltárták és konzerválták. A látogatás csak csoportosan, vezetéssel történhet. A jegyvásárlás után elmondják, hogy mikor indul a

következő csoport, amihez csatlakozhatunk. Addig az út másik oldalán levő kávézó-büfében üthetjük agyon az időt.

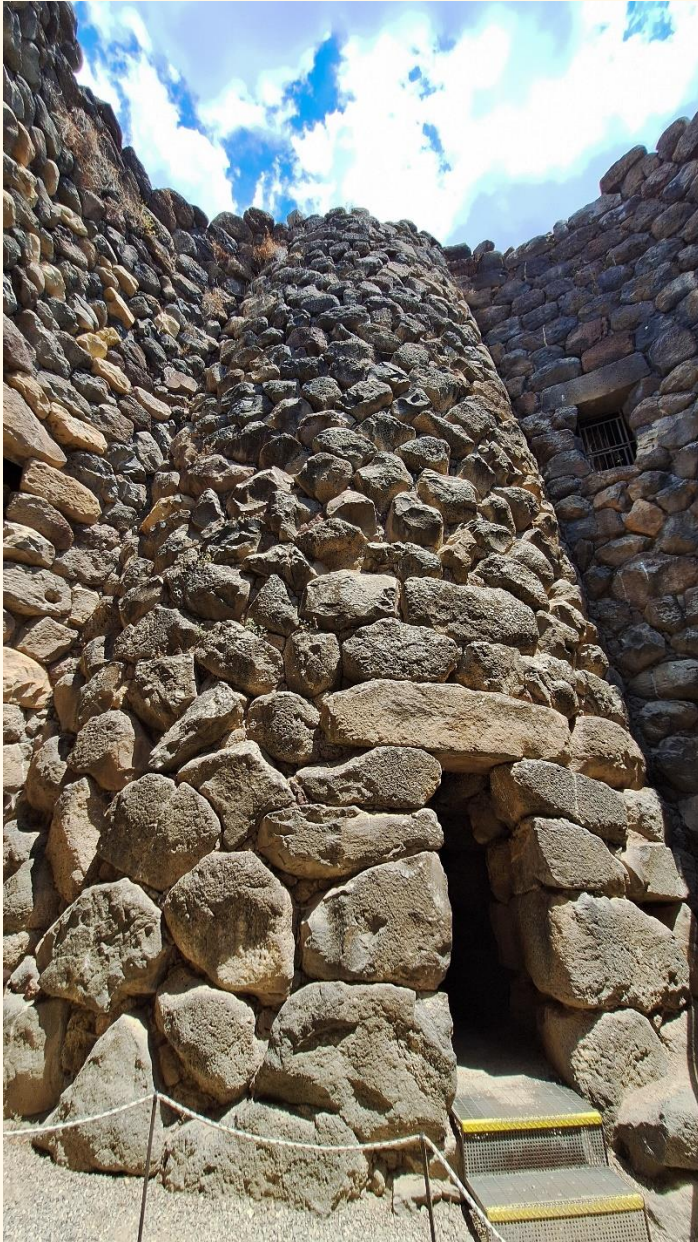
A központi torony köré épült négy kiegészítő toronnyal épült nuraghe a Kr.e. 1470. körül épült és a körülötte települt falu közel 200 kör alakú kunyhója a következő 700 év folyamán jött létre, de még a pun és a római hódítás utáni időkben is lakták, a falut.

A Su Nuraxi teljes régészeti feltárása 1950 és 57 között történt. A kutatások és az előkerült leletek részletes

információt nyújtottak a nuraghe körüli max. 1000 lakosú település életéről. Elkülönítették a gyűléstermeket, a lakóházakat, a műhelyeket és a terményraktárakat. megtaláltál a Kr.e. 9-8. században épített csatornarendszert, néhány utcát és egy kővel burkolt teret is.

A nuraghe fő tornya előtt kialakított belső udvarból nyílik a tholosz bejárata. Ide vezetik le a modern vaslépcsőkön a turistacsoportokat, innen lehet egy szűk folyosón át eljutni az északi kisebb toronyba. A kis udvaron egy kutat is ástak.

A középső torony előtti kis udvar így látszik a levezető lépcső tetejéről. A nuraghe valaha 20 m magas volt, amiből mára egy 14 méteres csonka torony maradt meg.

Az északi toronyhoz vezető folyosó

A falu kör alakú kunyhói a nuraghe tetejéről.

A Su Nuraxi di Barumini tetejéről dél felé tekintve a Campidano dombvidéke tárul a szemünk elé. Jobbközépen az az érdekes kis hegycsúcs nem más, mint a Castello di Las Plassas középkori vára. A 8. században, amikor a Keletrómai (vagy Bizánci) Birodalom már nem tudta megvédeni Szardíniát az arab és berber támadásoktól, a sziget helytartója, vagy inkább bírása vette kezébe az irányítást és Szardíniát négy részre osztotta. Ezeket a tartományokat giudicatóknak nevezték és idővel önállósultak, királyságokká alakultak. A délnyugati Arborea királyság volt közülük a legéletképesebb, amely sokáig képes volt a hódítóként megjelent Aragóniai Korona hatalmának ellenállni. A Castello di Las Plassas az Arborea királyság fontos határvára volt, ami csak 1409 után került az Aragóniai Koronához tartozó Szardíniai királyság birtokába. A várat még további száz évig használták, majd elhagyták és végül rommá lett. Ma szabadon látogatható, sőt a közelben egy kis múzeum is őrzi emlékét.

Laconi szép kisvárosa szinte Szardínia közepén fekszik, a vízválasztó Gennargentu hegyvonulat nyugati lejtőjén. Errefelé több a csapadék, így több a nyáron is zöldellő hegyoldal. Minden évben várják a rendszeresen jelentkező havazást, aminek olvadt vizét tárolókba gyűjtik. A városka közepén népszerű parkerdőben sétálhatunk, megcsodálva a vízesést és a középkori vár romjait. Mi elsősorban az Aymerich kastélyban bemutatott híres menhir gyűjteményt jöttünk megtekinteni.

A négy giudicato (bírák vezette királyság) korszaka (9-14. század) alatt az egyes országrészek különböző külföldi befolyás alá kerültek. Elsősorban a Pisai Köztársaság, a Genovai Köztársaság, majd 1323 után az Aragóniai Királyság befolyása, illetve hódítási

törekvése érvényesült. Az Aragón hódítókkal együtt érkezett Szardíniába a katalán eredetű Aymerich család, amely a sziget lassú elfoglalása során több birtokot szerzett, köztük Laconi környékét is. A kiterjedt Aymerich család hosszú időre megtelepedett a városban, amint azt az 1846-ban befejezett palotájuk is bizonyítja. Ma ebben az épületben mutatják be a környékről begyűjtött ősi faragott sztéléket, vagy ahogyan itt nevezik, menhireket. A 40 menhirt bemutató múzeumot 1996-ban nyitották meg.

Amint belépünk a kastélymúzeumba, az első teremben máris egy lenyűgöző sztélécsoporttal szembesülünk, amelyhez kétnyelvű, részletes tablókat mellékeltek.

A megalitikus kultúra bár más világrészeken is elterjedt, mégis elsősorban Nyugat- és Dél-Európa újkőkori műveltségére jellemző. Szardínián a korszak második felében, a Kr.e. 3000-1200 között jelent meg a menhirek állításának szokása. A kutatók többféle magyarázatot is adtak a menhirek felállítására, többek között a Napkultusz részének tekintik ezeket a köveket. A képen látható antropomorf faragással ellátott kősztelék szerte Szardínián előkerültek, a legkésőbbiek a nurági kor kezdetének idejére datálják.

Bár magyarázat nélkül nehéz felismerni, azt mondják, hogy az ilyen sztelé felső részén orr, szemöldök és néha szemek is megjelennek. A felső, orrot ábrázoló nyúlvány alá egy vitatott jelentésű, közel kör alakú motívumot faragtak, alatta pedig egy fekvő tör, vagy kés látható. Az ilyen menhirek feltehetően férfialakokat ábrázolnak.

A középső, stilizált kör alakot többféleképp magyarázzák. A legmisztikusabb elképzelés szerint az alvilágba tartó, fejfelé ábrázolt férfialakot jelenít meg.

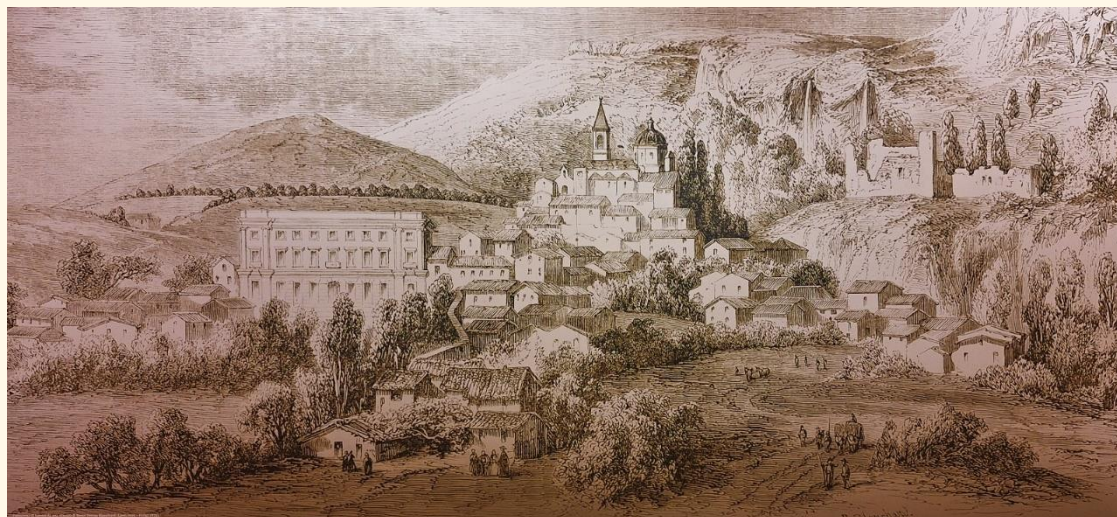

A Laconi közeli Corte Noa település mellett előkerült leletek.

Ez a három sztélé eredetileg az Allai falu közelében levő Pranu Orsia platóról került a múzeumba.

A sok férfiakat ábrázoló sztélé mellett néhány női alakot ábrázoló is bekerült a Laconi Múzeumba. Ezeket kisebbre faragták, mint a férfialakokat. A kalkolitikum (kőrézkor) idején (Kr.e. 2700-2400) történt társadalmi változásokat jól tükrözi az ábrázolások számbeli aránya. A harcias klánok megjelenését jelenítik meg a fegyverekkel együtt kifaragott férfialakok, de a női sztélék még erősen hangsúlyozzák a korábban általánosan tisztelt Anyaistennő tekintélyét még akkor is, amikor a férfi istenségek voltak feljövőben.

Az Aymerich palota néhány termében az ősi menhírek mellett bemutatják az épület egykori dekorációit és egyéb emlékeit- Ezt a metszetet 1853-ban készítette Henri Petrus Blanchard mester. A képen balra az

akkor még vadonatúj kastély, jobbra pedig a korábbi középkori vár romját fedezhetjük fel. A középső épülethozsoprt pedig Laconi szülöttéhez, Laconi Szent Ignáchoz (1701-1781) kapcsolódik. A kapucinus szerzetest 1951-ben avatták szentté. A 16. századi Szent Ambrogio templomot ezután Laconi Szent Ignác tiszteletére is szentelték.

Az Aymerich kastély egyik termét Xavier Mader festőművész ókori görög ünnepeket bemutató, 1818-ban készült képsorozata alapján Párizsban nyomott egyedi tapétával díszítették.

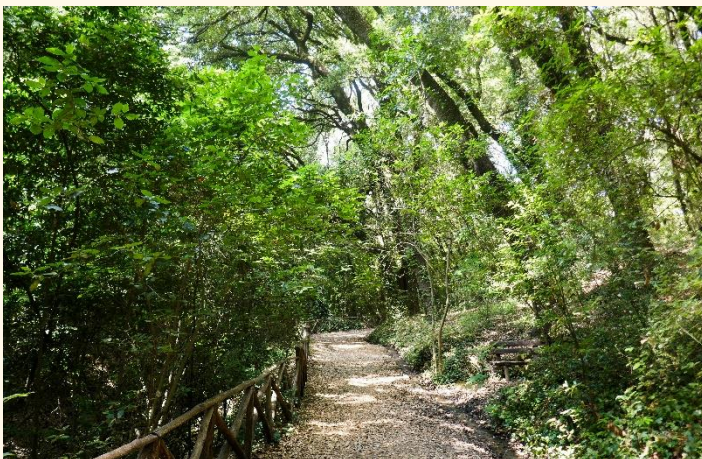

Ez a 80 színnel készült hatalmas díszítő panel is a palota díszje. Jean Broc alkotása 1814-ben készült és Párizs korabeli nevezetes épületeit ábrázolja a Szajna háttérben. Ezt is a párizsi Dufour nyomdász manufaktúra készítette az Aymerich család megrendelésére.

Az Aymerich palotától a Via San Ignazion indultunk a méltán híres park felé, amelyet az Aymerich család hozott létre.

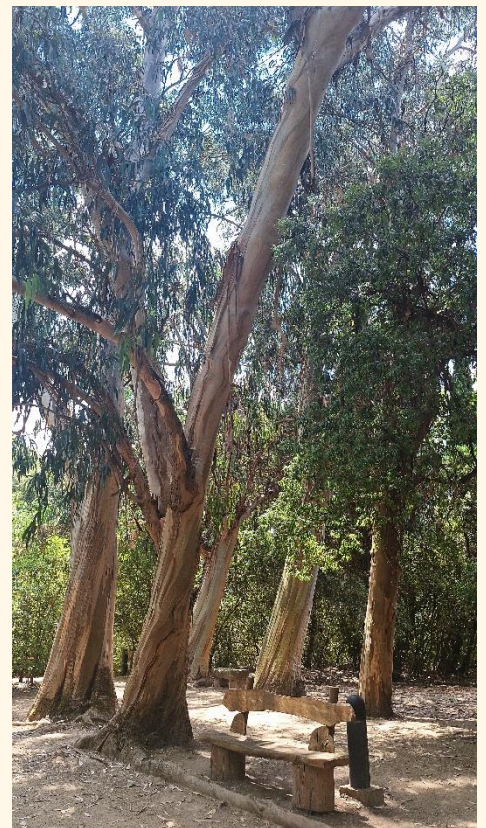
Elhaladtunk a város híres szentje, Laconi Szent Ignác szülőháza előtt

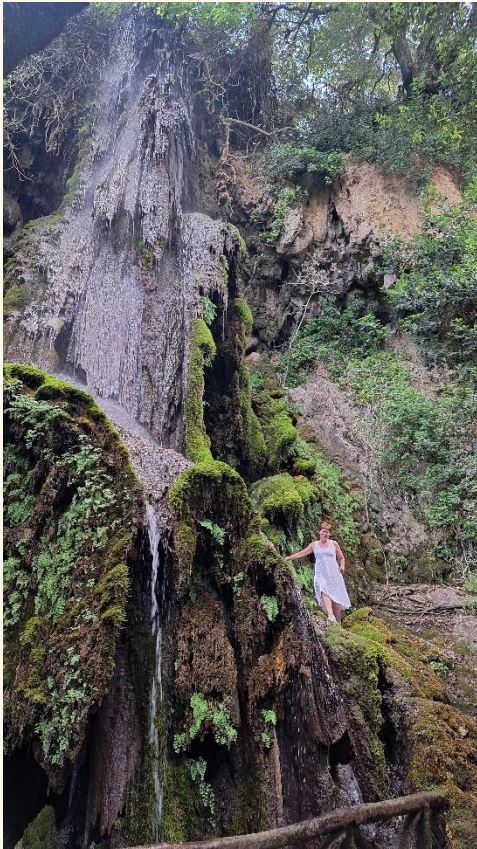

Az Aymerich park 24 hektáros területén az őshonos növényfajok és telepített egzotikus fák-bokrok élnek együtt. A parkot gondozott sétányok szelik át és az átfolyó patak duzzasztásával kialakított kis tavak, meg persze a nagy zuhatag, a „Cascata Maggiore” vize teszik kellemesebbé itt a sétát.

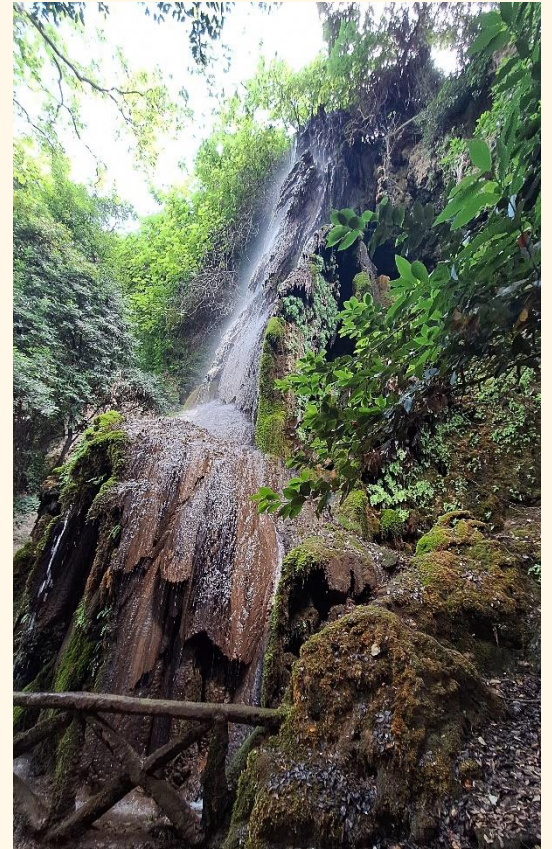

A park büféje egy telepített eukaliptusz ligetben kapott helyet. Az egyik lehajló faágra fából faragott koala macit drótoztak.

A Cascata Maggiore vizét a környékbeli források táplálják. Igaz, hogy kisebb, mint az Iguazu, de azért így is szép látvány.

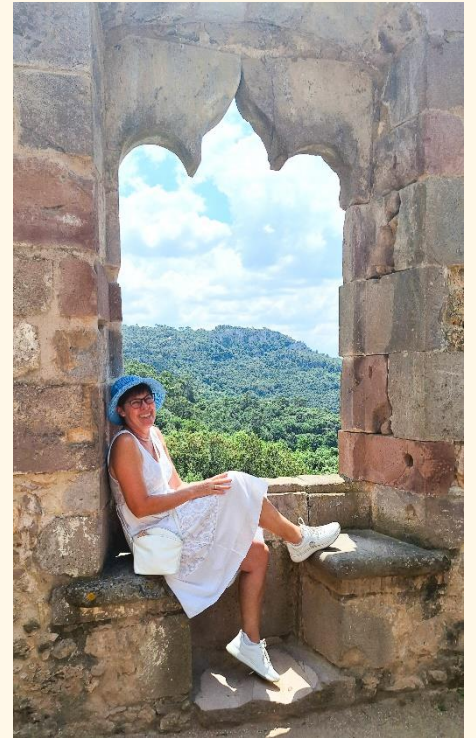
A park egyik kiemelkedésére épült az a középkori vár, amelynek legkorábbi részéről 1053-ból van adat. A várhoz tartozó hűbértartók több tulajdonosváltás után lett az Aymerich családé, akik kibővítették és átalakították a korábbi torony környezetét.

Bár az Aymerichek később leköltöztek városbeli palotájukba, a család leszármazottai egészen 1990-ig birtokolták a várat. Ezután a park a várral együtt a Szardínia Régió tulajdonába ment át.

A várudvarból lépcső vezet fel a katalán stílusban épült 15. századi lovagterembe.

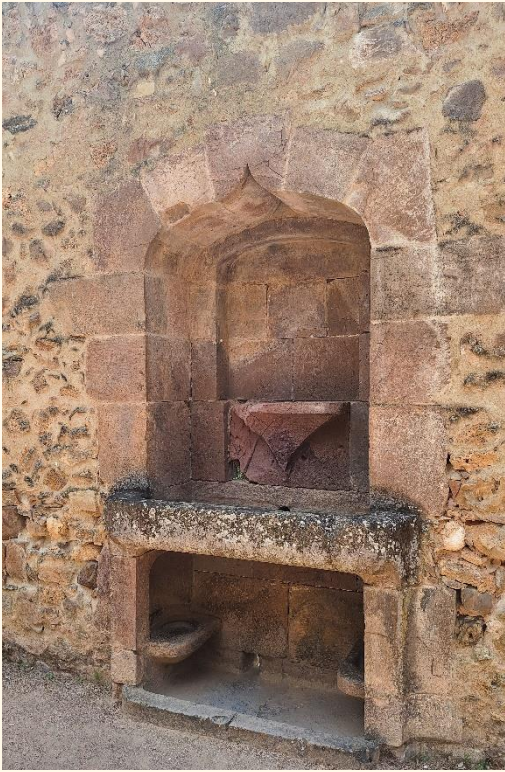

A lovagterem egyik gótikus, ülőfülkés ablakából gyönyörű kilátás nyílik a környező erdőkre.

Laconi környékén viszonylagos vízbőség van, így az Aymerich park és a környező dombok erdőségei a forró nyárban is zöldellnek.

Visszanézve az ülőfülkés ablakmélyedésből felmérhetjük a vár lovagtermének meglepő nagyságát.

Kifelé sétálva megnéztük a park egyik nevezetességét, az 1835-ben ültetett libanoni cédrust. A 25 méter magas fa a "Funtan 'e Ladusu" forrás közelében áll.

A harcias nurági népeket megelőzően az Ozieri-kultúra békés csoportjai éltek Szardínia-szerte. A Kr.e. 3200 és 2800 között virágzó Ozieri-kultúra emberei ágakkal fedett kis kőkunyhókban éltek és vadászatból, gyűjtögetésből éltek, de letelepült életmódjuk már a mezőgazdaság

elterjedését jelzi. Előkerült kultikus szobrocskák egyértelműen bizonyítják az Anyaistennő elterjedt tiszteletét. A déli Goni falu közelében levő Pranu Muttedu nevű megalitikus temetkezési helyeiket Enrico Atzeni 1980-tól kezdve tárta fel.

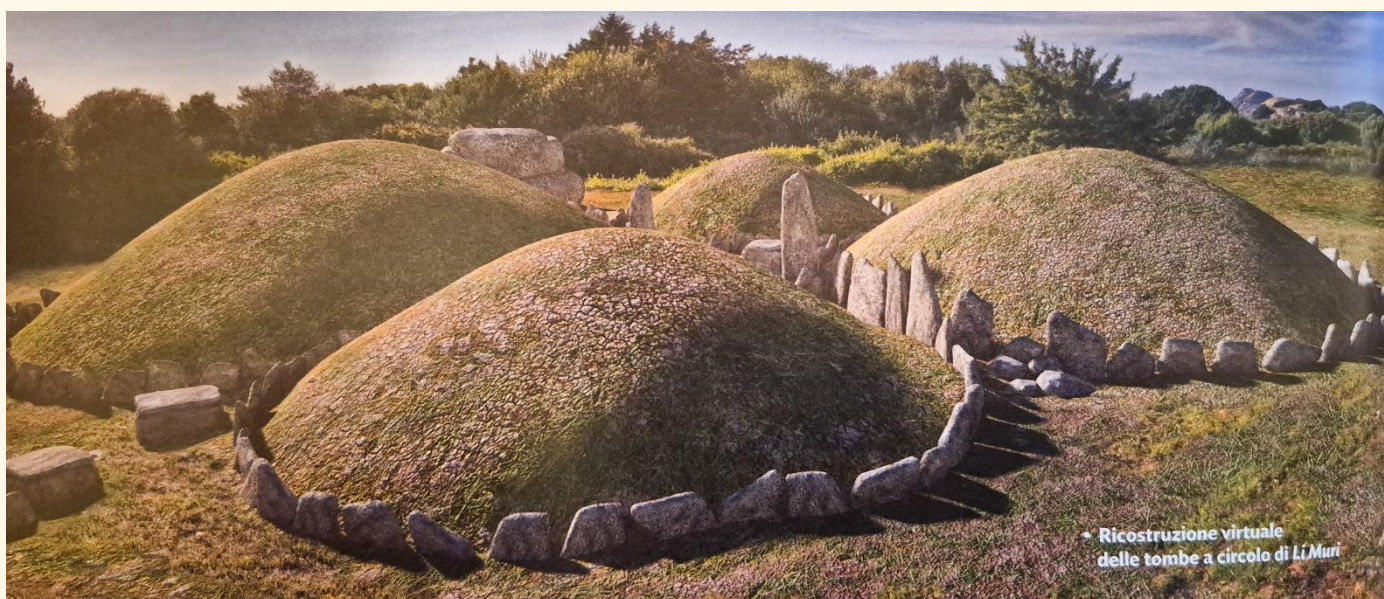
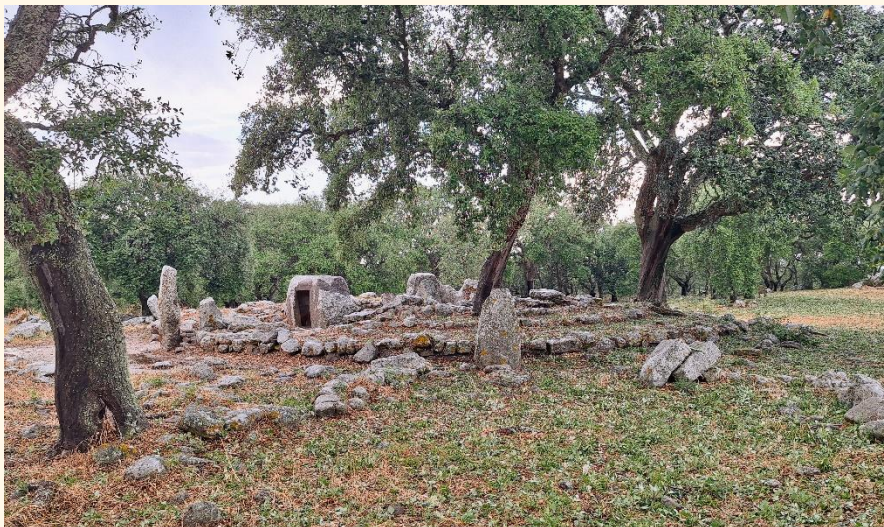
Alighogy megérkeztünk a Pranu Muttedu archeológiai parkhoz viharos széllel járó heves jégeső zúdult ránk. Alig tudtunk bemenedülni a park kis fogadóépületébe, ahol rajtunk kívül csak a pénztárosi feladatokat ellátó idős helyi parasztember tartózkodott. Ő elkeseredve nézett ki az ajtón és a közelben fekvő szőlőföldjét siratta. Elmondása szerint az elmúlt 70 évben ilyet még nem tapasztalt erre felé nyár közepén. Már korábban, Laconiban is panaszkodtak a helybeliek, hogy két éve nem érkezett meg a szokásos téli hóesés, így nem tudták teljesen feltölteni a számukra oly fontos víztározókat. Megint mások északon csodálkozva említették, hogy a téli-tavaszi, hideg északnyugati szél, a misztrál, már rendszertelenül, nyáron is megjelenik Szardínián. Még mondja valaki, hogy nincsen klímaváltozás...

Ahogy csendesült a vihar, elindultunk körbejárni Szardínia egyik leglenyűgözőbb prehisztorikus temetkezési helyét. Itt különösen nagy számban csoportosulnak a neolitikum időszakának végén felállított menhirek. A parkban összesen vagy 60 menhir áll, de közülük ez a sorba állított kb. 20 darab a legkülönlegesebb.

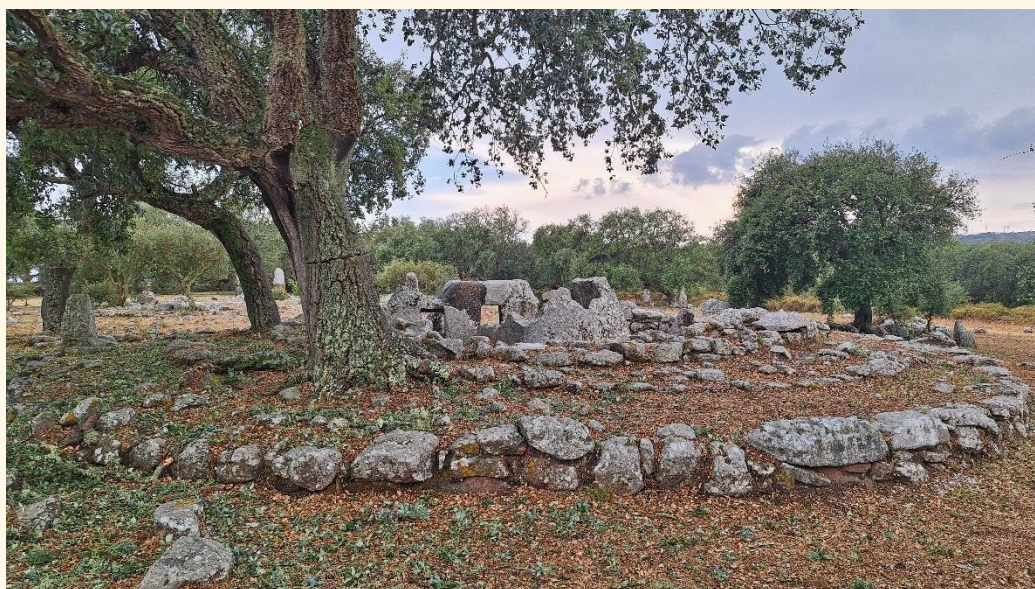
A Pranu Muttedu archeológiai park 20 hektáros területét egy közút vágja ketté. Ez a helyszínrajz mutatja mindkét rész feltárt ősi emlékeinek az elhelyezkedését. Mi először az északi területet kerestük fel.

A Pranu Muttedu északi részén a menhirsor mellett a II. számú megalitikus sír építmény maradt fenn a legjobb állapotban. A temetkezési hely bejáratát és a sírkamrát homokkőből faragták ki. A sírhely három, egymástól elkülönült helyiségből áll. Az egész építményt koncentrikus kőkörök veszik körül, ami arra utal, hogy eredetileg a körökön belüli területet törmelékkal és földdel feltöltve sírdombokat készítettek az Ozieri kultúra emberei.

Ez a rekonstrukciós rajz a jóval északabbra levő, de hasonló korban készült temetkezési helyeket ábrázol, így könnyebb elképzelni, milyen is lehetett a Pranu Muttedu.

A II-es számú sírhely egy másik nézetből. A 35 méter átmérőjű Domus de Janas temetkezési helyet a Kr.e. 4-3 évezred fordulóján építették.

A II-es sír az egy kőtömbből faragott homokkő bejárat felől.

A jóval kisebb I-es sírhely is a park északi részén van.

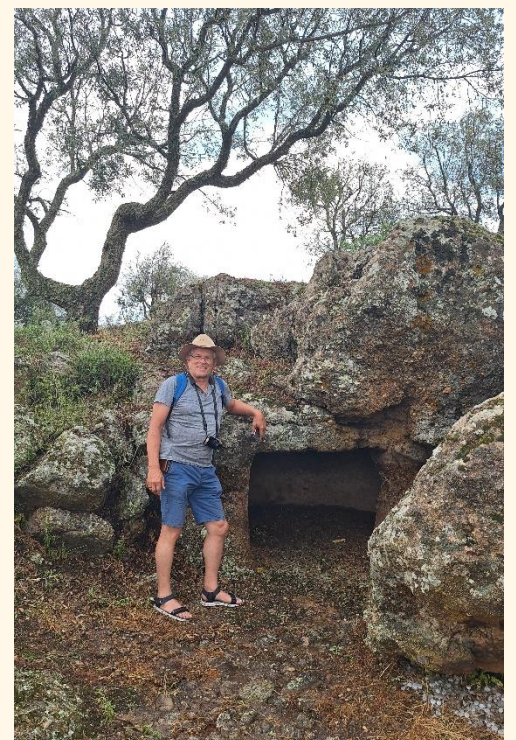
A IV-es temetkezési hely a Pranu Muttedu déli részén található. A Kr.e. 4-3. évezred fordulóján épített sírt három menhir őrzi (itt a harmadik takarásban van). .

Az archeológiai park déli részén számos sziklába vájt sírhelyet rejt a köves domboldal.

Az egyik Domus de Janas temetkezési fülke a sziklás domb oldalánál.

Még egyszer a Goni melletti Pranu Muttedu déli szikladombja, ahol sok sírfülkét készítettek az Ozieri kultúra emberei sok évezreddel ezelőtt.

Kilátás a Pranu Muttedu déli szikláiról a Campidano felé.

Torre Salinas egy kis üdülőtelep Szardínia délkeleti részén. Ahogy néztem, itt nincsenek állandó lakosok, csak a nyári szezon üdülővendégeivel találkoztunk. Gondoltuk kipihenjük a sok romlótogatás fáradalmait a képen látható szállodában. Így is történt. Hosszasan időztünk itt, két éjszakát és egy teljes napot lazítottunk!

Torre Salinas egyetlen történelmi látnivalója maga a Torre Salinas. Ez a figyelőtorony is része volt a sziget partjai mentén felállított őrtornyok rendszerének.

Kilátás dél felé a Torre Salinas tetejéről

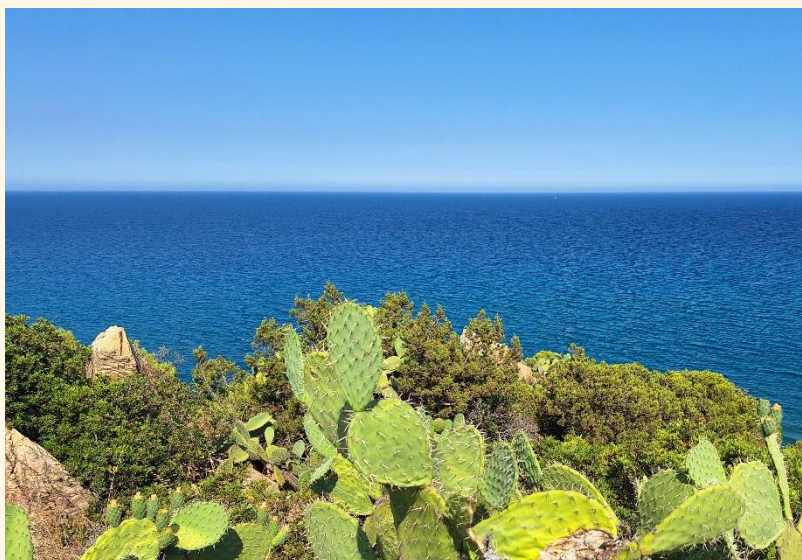

A Torre Salinas különlegessége, hogy a száznál is több parti őrtorony közül ez az egyetlen, amelyet négyzetes alaprajzzal építettek.

A kibíthatatlanul hosszú, többórás strandolás után szinte felüdülés volt a toronymászás

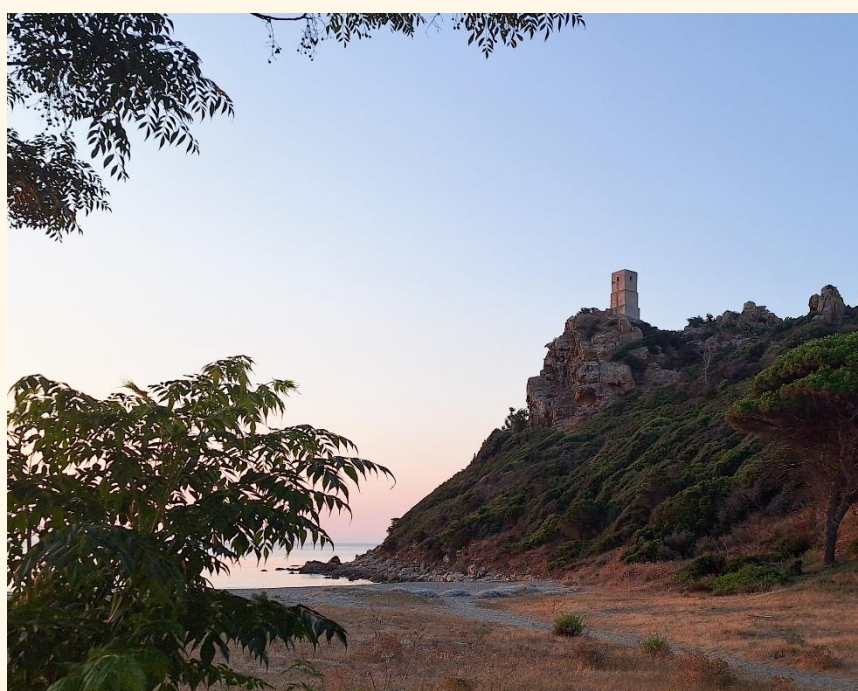
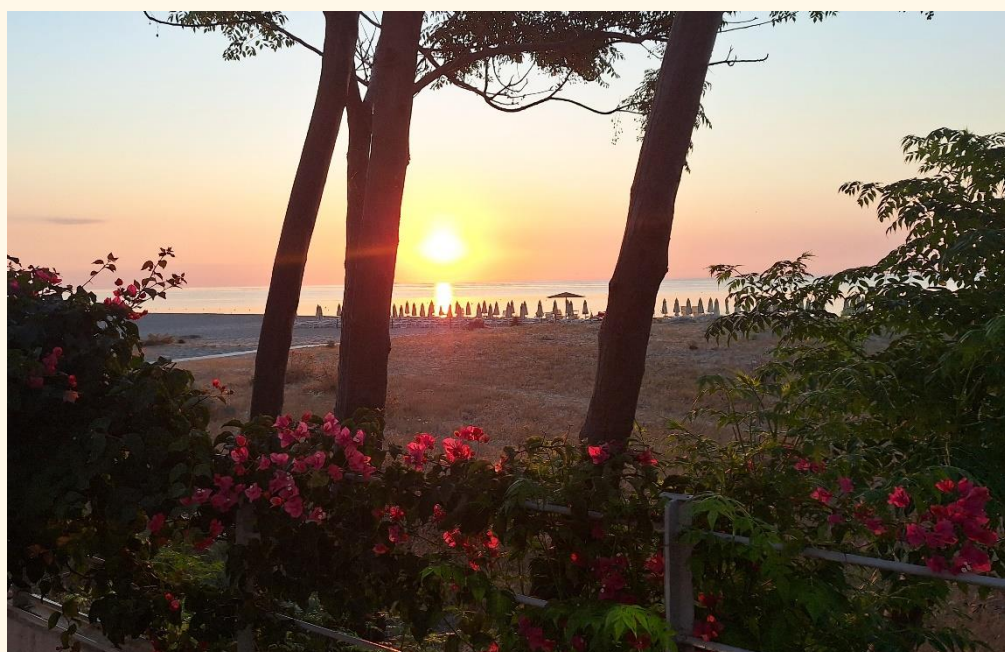

A Torre Salinas tetejéről tényleg csodás a kilátás. A felmászásnál vigyázni kell, mert a belső falépcső korhadt és lépcsőfokai is hiányoznak helyenként.

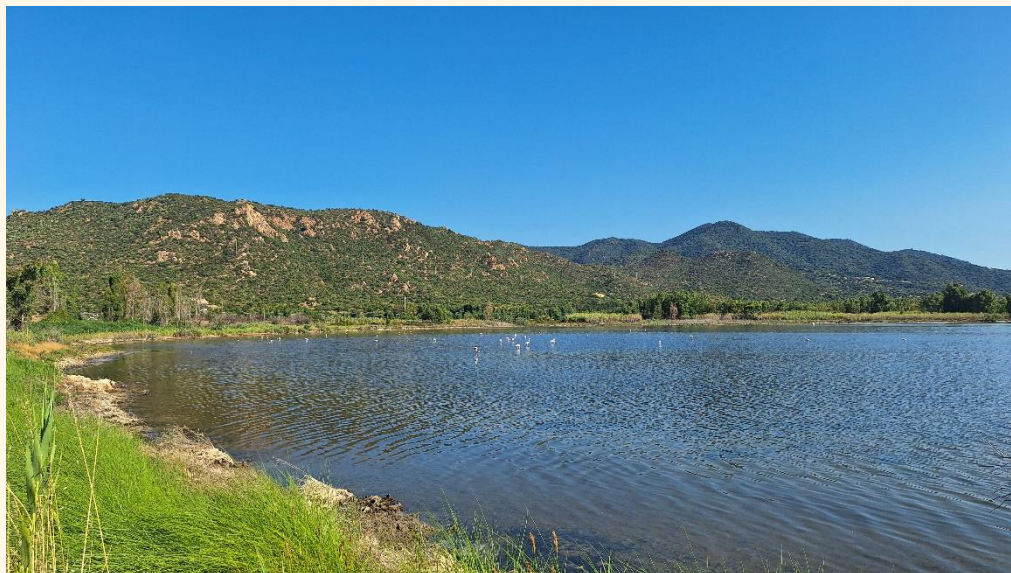

A sziget keleti oldalán nincsen tengeri napnyugta, így aztán nem volt más hátra, a napkeltét kellett megnézni.

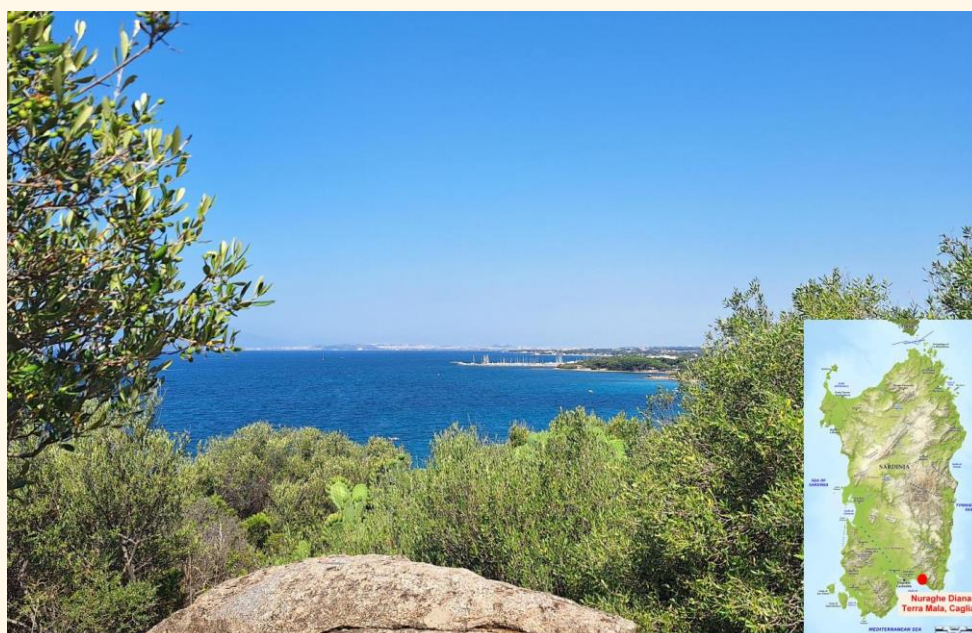
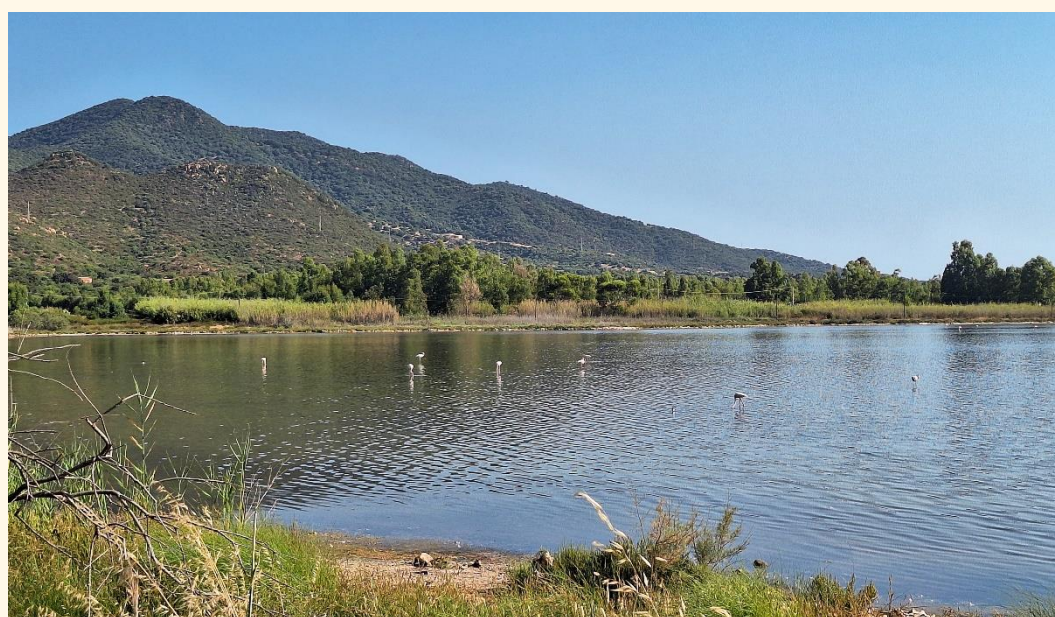

A Torre Salinas kora reggel

A tengerparti szálloda mögött ez a sekély, sós vizű tavacska vonzza a Dél-Szardíniában gyakori rózsás flamingókat.

A flamingók már kora reggel szorgalmasan keresgélik az apró, sós vízi rákokat.

Cagliari felé autóztunk, de mielőtt a városba értünk volna, meglátogattuk a Nuraghe Diana tornyát. Onnan készült ez a kép. A távolban már Cagliari kikötői látszanak.

A Nuraghe Diana közel a tengerhez épült fel a Kr.e. 14. században. A központi tholosz köré még három kisebb tornyot is építettek. A nuraghe jelenleg nem látogatható, régészeti feltárást folytatnak a környezetében. Nekünk annyit megengedtek, hogy körbejárjuk.

Cagliari környékén erős védelmi rendszert épített ki a fasiszta Olaszország a második világháború előestéjén. Néha korábbi épületeket, tornyokat is bevontak ebbe a rendszerbe. Így járt a Nuraghe Diana is, tetejére építették a máig látható géppuskaállást.

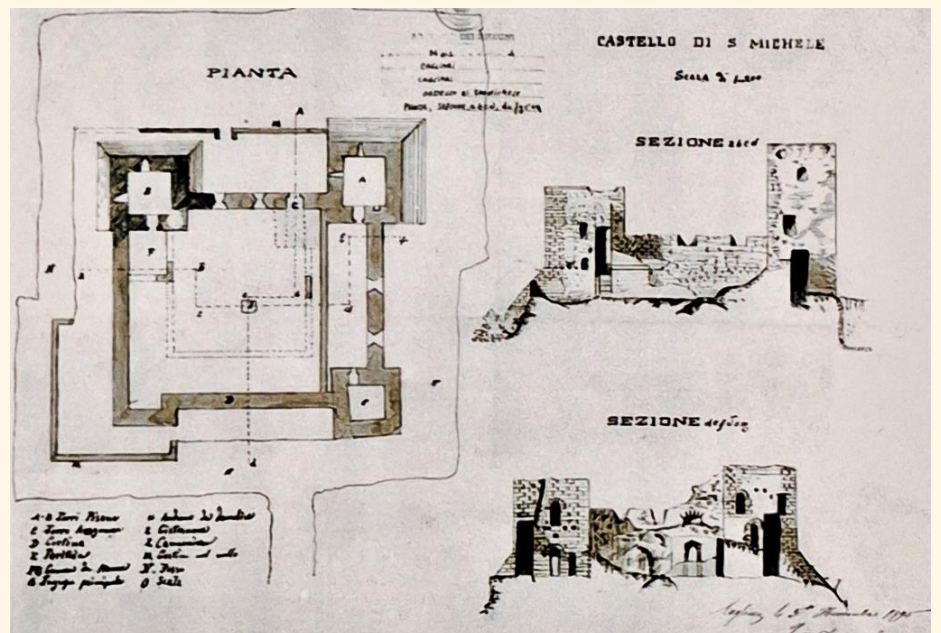

Cagliariban először a Castello di San Michelét látogattuk meg, A punok által alapított város ma Szardínia fővárosa, 146 ezer lakossal. A városba mára sok környező kisebb település beolvadt, ez történt a nagy múltú Santa Igia városkával is, amelynek 12. századi eredetű vára, a San Michele. A vár mellől készült ez a fotó Cagliari látképeről.

A háromtornyos San Michele fénykorát a spanyol uralom alatt élte, amikor a valenciai Carroz család birtokában volt.

A várat a 17. században járványkórházként használták, de 1792-93-ban, a fenyegető francia invázió idején ismét katonai szerepet kapott. Ekkor újra megerősítették falait és tornyait.

A San Michele 1940-ben az olasz haditengerészet birtokába került. Ekkor legmagasabb tornyára tengerészeti rádióadót szereltek, amely egészen 1977-ig ott volt.

Ma a San Michele a város tulajdona, felújították és benne kisebb kulturális központot működtetnek. Ugyan múzeumként is hirdetik, de nincs benne jelentős állandó kiállítás.

Még egy kis éta az ódon falak körül, majd egy kis pihenő következett. A San Michele dombjának oldalában kellemes kávézót építettek, ennek teraszán üldögéltünk, ahonnan belátni szinte az egész várost.

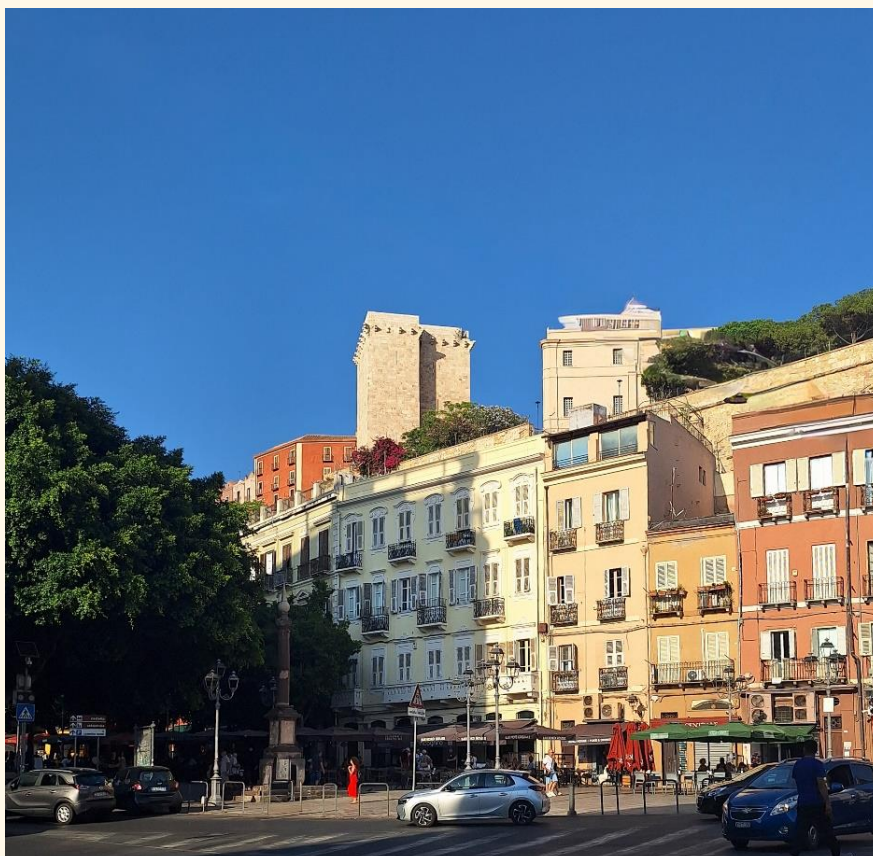
A Lazaretto di Cagliari a ma már a városhoz tartozó egykori Sant'Elia faluban, a tengerparton áll. A 17. századi épületet még a spanyol uralom idején építették fel és egészen a 19. század elejéig szolgálatban állt. A korszakban szokásos volt, hogy a messziről jött hajók matrózait, utasait egy időre karanténba zárták, hogy a járványok terjedését meggátolják. A lazarettok ilyen karantén épületek voltak, ahol még a hajókon érkezett árucikket és levelet is igyekeztek füstöléssel fertőtleníteni. A város 1943-as bombázása után ismét használatba vették a Lazarettót és ide szállásolták el a kibombázottakat. Az épületet 1998-ban restaurálták, Cagliari régi címerét is beillesztették a homlokzatba. A Lazaretto di Cagliari ma művészeti és kulturális központként működik. -

Az autóbusz pályaudvarhoz közel
kisétáltunk Cagliari kikötőjéhez.

A kikötő közelében, a Piazza Giacomo Matteotti téren áll Giuseppe Verdi mellszobra. Bár a maestro sohasem járt Cagliariiban, 1901-ben bekövetkezett halálhíre úgy megrázta a helyi polgárokat, hogy rajongói közadakozásból készítették el ezt a kalapos büsztöt. A risorgimento és az olasz opera nagy zeneköltőjének szobra mögött az 1907-ben felavatott városháza magasodik.

A Piazza Yenne a Largo Carlo Felice
sugarút végénél. A háttérben Cagliari
fellegvárának egyik tornya, a pisaiak
által épített Elefánt-torony magasodik
a házak fölé.

A Piazza Yenne körforgalmának közepén áll Savoyai Károly Félix (Carlo Felice di Savoia), Szardínia királya és Savoya hercegének 1860-ban felállított szobra. Az 1765 és 1831 között élt mozgalmas életű uralkodót római hadvezéri öltözetben ábrázolták. A szobor és környéke fontos szerepet tölt be Cagliari közéletében. Itt rendeznek rendszeresen örömnepet a Cagliari Calcio híres futballcsapatának szurkolói a csapat győzelme után. Ilyenkor a szobrot is feldíszítik a klub színeivel. De itt tüntettek a nevezetes palabandai felkelés kétszázadik évfordulóján is.

A Corso Vittorio Emanuele II. közepe táján találták meg egy már elbontott ház régi kapuívét, az Arco di Palabandát. A 2025-ös helyreállítás után itt helyezték el az 1812-es Palabanda felkelés mártírjainak emléktábláját. Szardínia változatos történelmének egyik zaklatott fejezete a francia forradalom és császárság időszaka. A franciák támadása miatt a sziget királyi címét is viselő Savoyai család Szardíniára költözött és itt is maradt 1814-ig. Ellenük keltek fel a mai botanikus kert helyén létezett Palabanda község polgárai. A lázadást rövid úton leverték, többeket kivégeztek, másokat börtönbüntetésre ítélt Savoyai Károly Félix király bírósága.

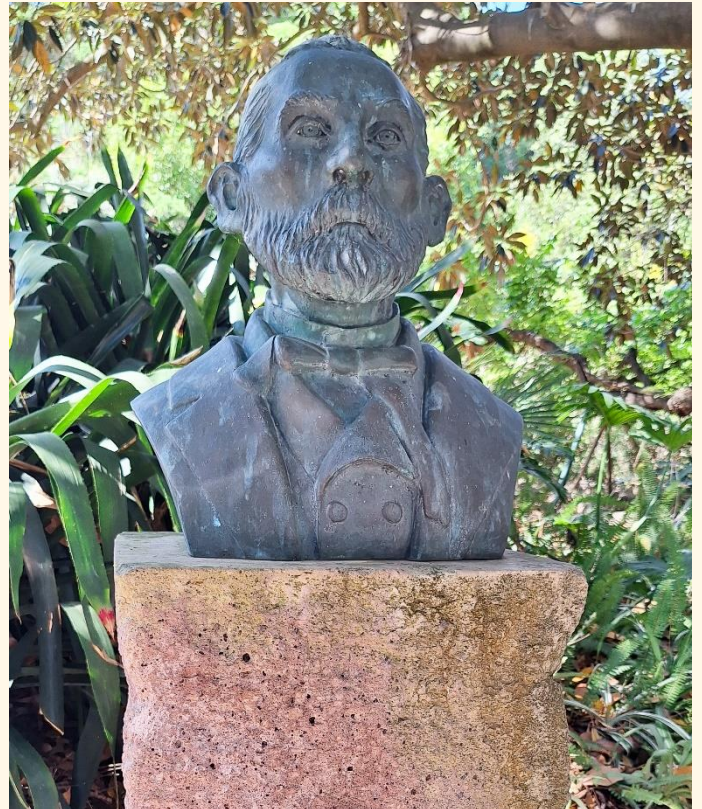
A Corso Vittorio Emanuele II. utcaképe

Cagliariban a Via Sant'Ignazio da Laconi (őt már ismerjük Laconiból) útról nyílik az Orto Botanico di Cagliari, a Botanikus Kert: A Palabanda -völgy alsó részén alakították ki a kertet, az egykori hasonló nevű falu helyén. A Cagliari Egyetem kezelésében levő botanikai park jelentős mediterrán növény és fagyűjteménnyel rendelkezik, de néhány római kori emléket is megcsodálhatunk benne.

Ez a szigorú úr, Patrizio Gennari (1820-1897) botanikus professzor alapította a kertet 1866-ban.

Széles sétányok, gondozott és öntözött kertrészek látványa fogadja a belépőt. Hátterben az Ospedale San Giovanni di Dio Azienda Ospedaliera Universitaria di Cagliari (Egyetemi Kórház) épületei.

A kert egyik egyik kincse, a lótvuszvirág medence. A Buddha szellemiségéhez szorosan kapcsolódó lótvusz az emberi lét kettősségét szimbolizálja: sárból növekedve hozza a tisztaságot jelképező virágait. Azt mondják, Buddha lépései nyomán lótvuszvirágok nyíltak.

A lótvusz egyszerre hozza virágait és neveli termését.

A papírusz növény is a vizes, sáros élőhelyet kedveli. Az inkább Észak-afrikai, egyiptomi növény Európában csak Szardínián terjedt el. Egyesek szerint arabok telepítették be a 9. században. Legfontosabb felhasználási területe a papírkészítés volt. Az eljárás abból állt, hogy a szárok belső részét csíkokra hasították, majd az egymásra helyezett csíkokat ütögetve, saját levükkel ragasztották össze majd a lapokat súlyokkal lepréslették.

Ezt az örökzöld cserjét *Thevetia peruviana* néven ismerik, magyar nevét nem tudom. Őshazája Közép- és Dél-Amerika, ahol gyógynövényként használják. Vigyázni kell vele, mert minden része, de a magjai különösen mérgezőek, még nyílméregként is alkalmazták.

Egy kissé ellenfényes fotó, amelyen elsősorban a háttérben viruló *Euphorbia canariensis* az érdekes. Ez a növény a Kanári-szigeteken tenyészik. A 10 méter magasra növekvő tüskés bokor nyáron virágzik, de apró vörös virágzata nem feltűnő. Ez az *Euphorbia* faj is mérgező latexet termel.

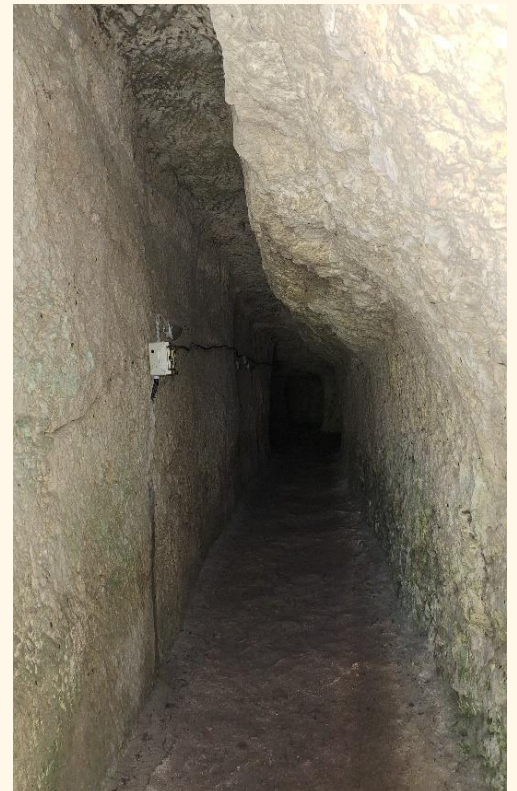
Ugyanaz az *Euphorbia* telep jobb fényben, de itt a háttér az érdekesebb. Ott helyezkedik el a Palabanda -völgy felső része, amelynek a távolabbi végénél építették meg a rómaiak a ma is jó állapotú amfiteátrumukat, miután elűzték Caralisból (ez volt Cagliari korabeli neve) a punokat. A völgyben később kőbánya volt, majd személtérakó telep lett a 19. században.

A kert felső részén látható ez a kút, amelyet Római kútnak neveznek, de amelynek ókori eredete legalábbis kétséges. Az 55 méter mélyen fekvő víztartó réteg fölötti összegyűlő víz tette lehetővé a kert létrehozását, amelyhez ez az 1860-ban leírt kút szolgáltatta a vizet a modern vízhálózat kiépítése előtt. Itt a kútnál kötéltre erősített korszok emelték ki a vizet az ásott kútból egy fogaskerekes hajtómű segítségével, amelyet körbe járó szamarak forgattak.

A római korban a Palabanda-völgyben és környékén az amfiteátrum mellett villaépületek és vízgyűjtő rendszert építettek ki. Többek között öt vízgyűjtő ciszternát vájtak a völgy oldalsó kőzeteibe. Ezek közül időnként egyet lehet látogatni. A képen ennek a ciszternának a kőbe vájt folyosója látható. Maga a római ciszterna a folyosó végén van, kb. 8 méter mély és 160 m³ vizet lehetett benne tárolni. Az esővizet összegyűjtő ciszternákat csőrendszer kötötte össze.

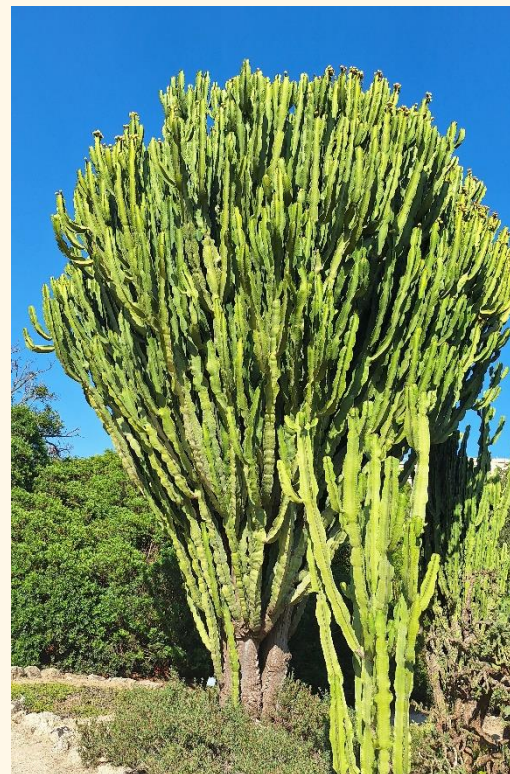

Az Orto Botanico szépen gondozott kaktuszkertje

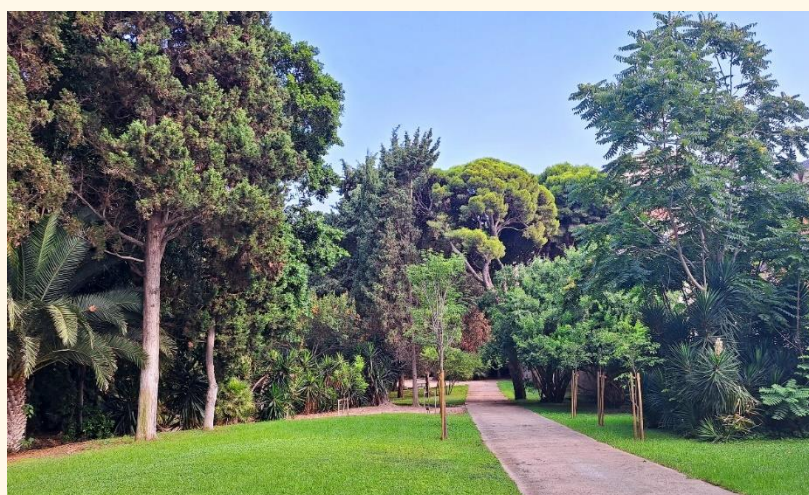
Egy különlegesen szép példány a kaktuszkertből

Az *Euphorbia Candelabrum* Etiópiában és Kelet-Afrikában honos. Mint a többi *Euphorbia* faj, ez is mérgező latexet termel.

Rendszeresen öntözik a park kevés füves területét, másképpen nem bírná ki az itteni nyári forróságot.

A Tuvixeddu park bejárata. A Cagliariban feltárt pun temető Szardínia talán legjelentősebb pun emlékhelye, semmiképpen sem hagyhattuk ki. A mai Libanonban található Türosz városból induló telepések alapították Észak-Afrikában Karthágó gyarmatvárosát Kr.e. 814-ben. A várost alapító föníciaiak elkeveredve a helyi berber néppel alkották a frissen kialakult pun népet. Karthágó hamar sikeres kereskedelmi központ lett, függetlenedett Türosztól, maga is hódításokba és

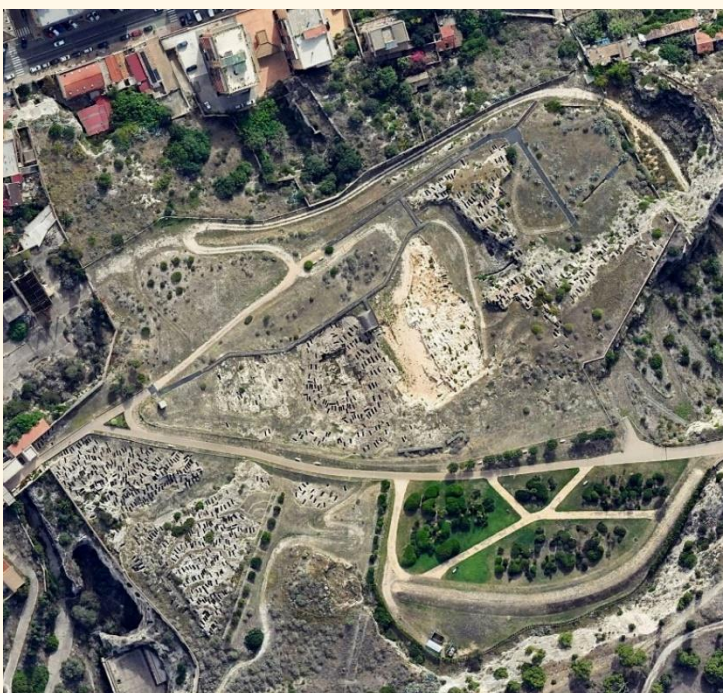
gyarmatvárosok alapításába kezdett. Így kerültek Szardínia szigetére is.

Karthágó hajósai és kereskedői erősen érdekeltek voltak a Földközi-tengeri fém és nyersanyag kereskedelemben, ezért különösen vonzották őket a sziget gazdag fémérc lelőhelyei. A punok a maradék

nurági néppel Kr.e. 509-ben győzték le, majd végül a rómaiakkal vívott harcok után nekik kellett átengedniük Szardíniát a győztes Rómának Kr.e. 238-ban. A képen a Tuvixeddu park egy része látható, a mellékelt térképen pedig pirossal jelölték a punok által alapított városokat és sárgával az általuk birtokolt területeket, a többi maradt a nuragiak utódaié.

A Cagliariban levő Tuvixeddu sziklás területét a Kr.e.6. századtól a Kr.u. 3. századig használták temetkezési területként főként a punok, majd kisebb mértékben az őket követő rómaiak is. A Google felvételen és a terület helyszínrajzán is látható a sziklába mélyített aknasírok tömege. Az 1793 db azonosítható temetkezési hely közül 1200-nál is több a pun eredetű sír.

A pun sírokat sűrűn egymás mellett mélyítették a mészkősziklába. Sokat közülük domborművekkel és

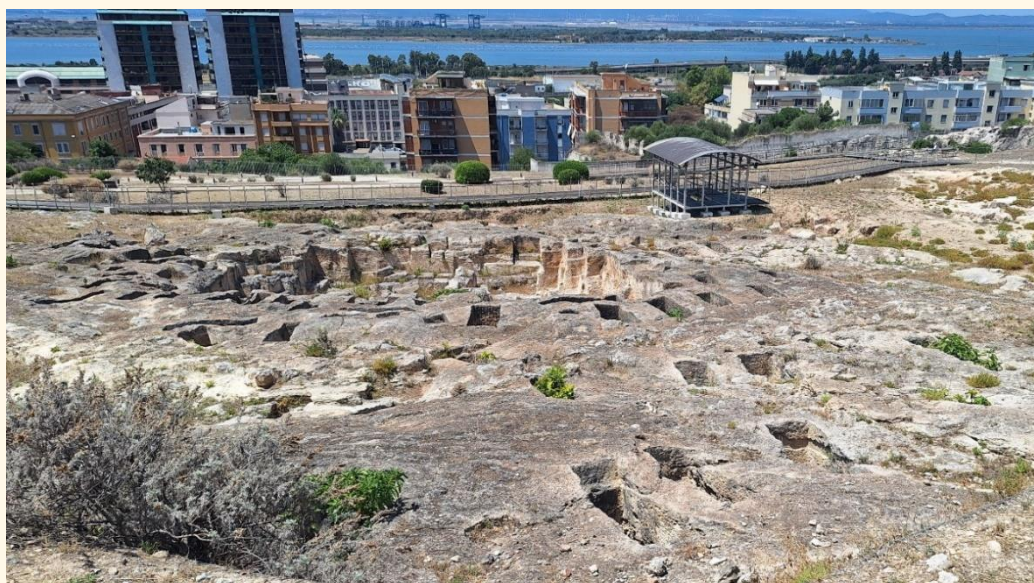

falfestéssel díszítettek. A punok vallása és temetkezési szokásai gyökeresen különböztek a meghódított nurági népektől, de a görög-római hagyományoktól is. Isteneiket, Melkartot, Tanitot, Baált, Aserát és más istenségeket Föníciából hozták magukkal, de a panteon kiegészült a hódítások alatt átvett istenalakokkal is. A Baál kultusz során még gyermekáldozatokra is sor került.

Itt a Tuvixeddu nekropolisz területén található Szardínián a legtöbb pun temetkezési emlék, bár a sziget több területén maradtak fenn kisebb számban hasonló sírok. A nyugat-szardíniai Tharros romvárosában magunk is láttunk néhány pun sírt közvetlenül a tengerparton.

A Tuvixeddu nekropolisz 80 hektáros területét 2014-ben nyitották meg a látogatók előtt. A feltárt aknasírok

sokasága megdöbbentő látvány, mintha valami tömeges feltámadás történt volna itt. A pun sírok készítésekor először egy 2-11 m mély függőleges aknát mélyítették a sziklába, majd ennek aljából oldalirányba haladva faragták ki a sírkamrát. A nekropolisz területét kiépített sétányokon haladva lehet megláto-

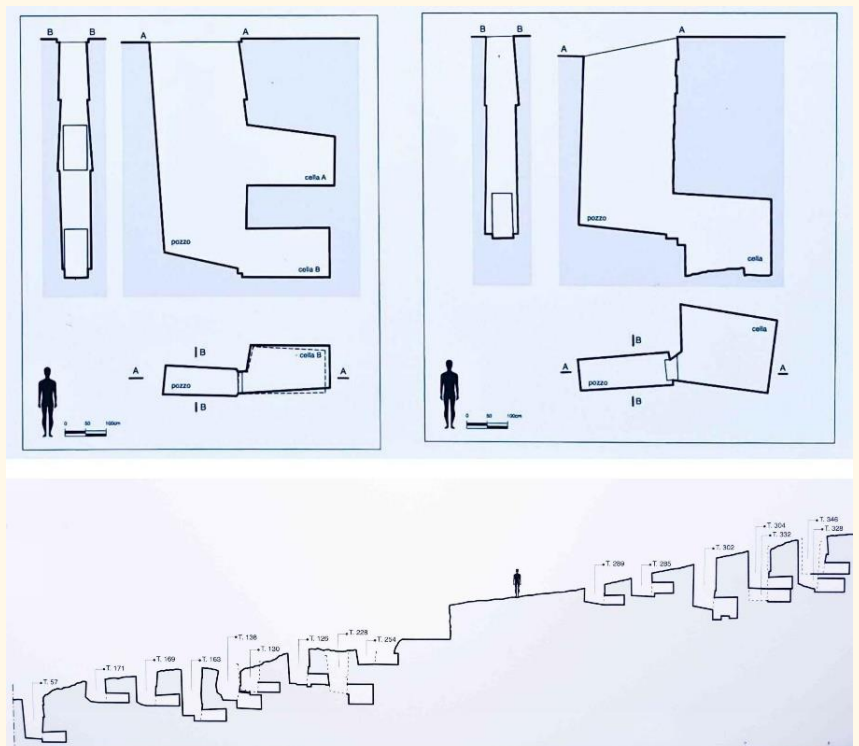
gatni. A képen jobbra, a felépített fedett platform pedig jó rálátást biztosít a sírűregekre. Tuvixeddu területét a későbbi időkben kőbányaként használták a szorgos szardíniaiak, amint az a képen középen megfigyelhető felszínbe mélyesztett bányáüreg is bizonyítja.

Kilátás a nézelődő platformról

A domboldal intenzív lebányászása láthatóvá tette egyes sírok függőleges aknáit és az azokból nyíló sírkamrákat. Napvilágra kerültek az egyes sírok díszítő festéseinek részletei. Ezek többnyire András kereszthez hasonló minták a sírkamrák bejárata felett, kerék, vagy csillagmintázat, piros vízszintes és függőleges sávok. A képen látható sírokat a Kr.e. 4-3. századra datálják.

Az egyes sírokat a régészek sorszámozták és a leírásokat így rendelték hozzájuk. Csak mintaként mutatom két sírkamra metszetét, valamint a nekropolisz egy részének északkelet-délnyugat irányú metszetrajzát. A bal felső sír különleges, kettős kialakítású, ahol az eredeti sírknát tovább mélyítették és belőle egy alsó sírkamrát faragtak a korábbi alá. Az alsó sírkamra egyetlenként élte túl bolygatás nélkül az eltelt évezredeket. Itt két személyt temettek el, egyik közülük fakoporsóban feküdt, a holttestet nyakláncsal, amulettekkel és a bal kezén gyűrűvel temették el. A koporsó mellett sírmellékletként kerámiatálat találtak, benne egy hal maradványaival.

Egy aknasír látványa felülről.

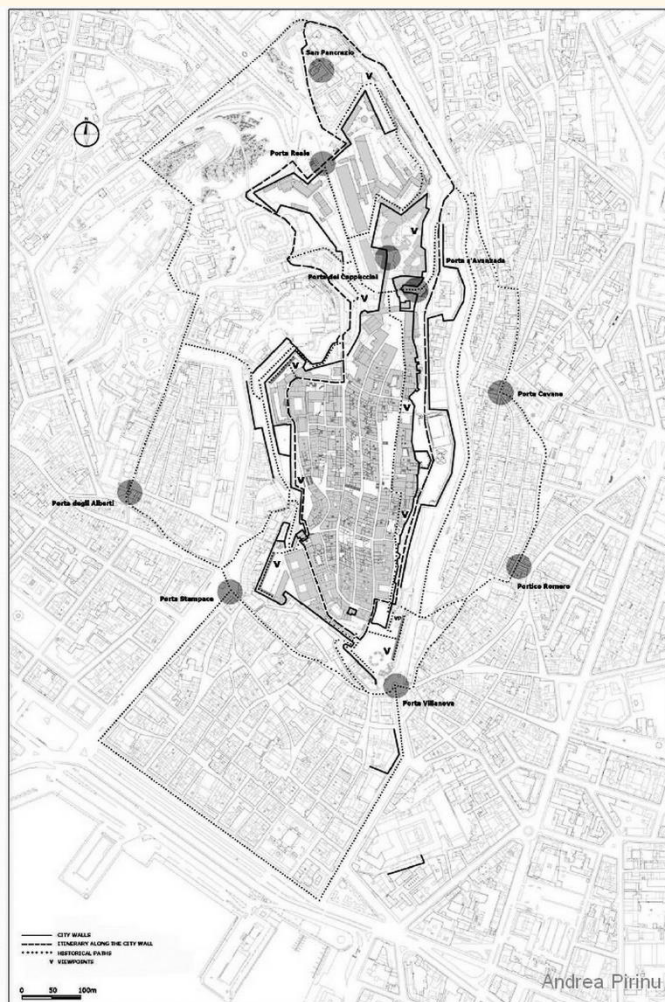
Tuvixeddu egyik, kőbányászat során elbontott része.

Cagliari jelentős városfalai nagyrészt ma is állnak. Bár mi nem a többször átépített erődítést megtekinteni jöttünk ide, mégis érdemes röviden bemutatni az évszázados falakat. Ez a kép a városfalak északi részén

készült, ahonnan rálátni a Saline Conti Vecchi sóüzem sekély lagúnájára és a Sulcis-Iglesiente hegyvonulatára.

Cagliari egymásra épült középkori és újkori városerődítései a mai várostérképre vetítve. A városfalakat, tornyokat és bástyákat, valamint a kikötő erődítéseit a 14. századtól a 18. századig többször átépítették, mindig a kor haditechnikai igényei szerint.

Cagliari a 13. század második felében Písa befolyása alá került. Ennek a kornak szép emléke az a két hatalmas, 14. századi mészkő torony, amelyet később integráltak a kiépülő városfalak rendszerébe. Ez itt a Giovanni Capula építész tervei szerint emelt Szent Pongrác (San Pancrazio) torony. A 36 méter magas torony tetejéről kiválóan lehetett szemmel tartani a Marina (kikötő) és az északi oldal szárazföldi területeit. A háttérben a Szent Pongrác torony. Az előtérben látható Porta Cristina (vagy Porta della Regina) kaput 1825 után építették a városerődítés északi részén, az arsenál szomszédságában. Néhány évvel később egy felvonóhidat is terveztek elé, de az végül nem valósult meg.

A Porta di San Pancrazio a hasonló nevű torony közelében épült

A Porta di San Pancrazio fölött Savoyai Károly Félix, Szardínia királyának 1825-ben készült feliratát olvashatjuk.

A 14. század második felében az aragóniai hadak meghódították a várost, amely ezután hosszú ideig spanyol uralom alatt maradt. A felső kép Cagliari 16. századi, már bástyákkal erősített falait mutatja. az előtérben a Szent Pongrác-toronnyal. Az alsó rajz Cagliari 18. században kiépített korszerű, bástyás erődítményét mutatja. Ekkorra már megszűnt a spanyol uralom és rövid Habsburg fennhatóságot követően a sziget a Savoyai-ház irányítása alá került. A képen látható falak és bástyák nagy része ma is áll a második világháború súlyos bombázásai ellenére.

Tulajdonképpen ide igyekeztünk, Cagliari várának északi részére, ahol az egykori Citadella áll. Ugyanis itt, a Bastione di San Remy területén található a Museo Archeologico Nazionale di Cagliari (Cagliari Nemzeti

Régészeti Múzeum) épülete. A múzeum tömbjét az egykori fegyvertár romos épületéből alakították ki. Libero Cecchini (1919-2020) olasz építész tervei alapján.

Cagliari Citadellájának területén több múzeum is található, amelyek közül a Museo Archeologico Nazionale di Cagliari (Cagliari Nemzeti Régészeti Múzeum) látogattuk meg. Szardínia régészeti és természettudományi emlékeit a 19. század elején kezdték el összegyűjteni. A gyűjtemény több költöztetés után 1993-ban

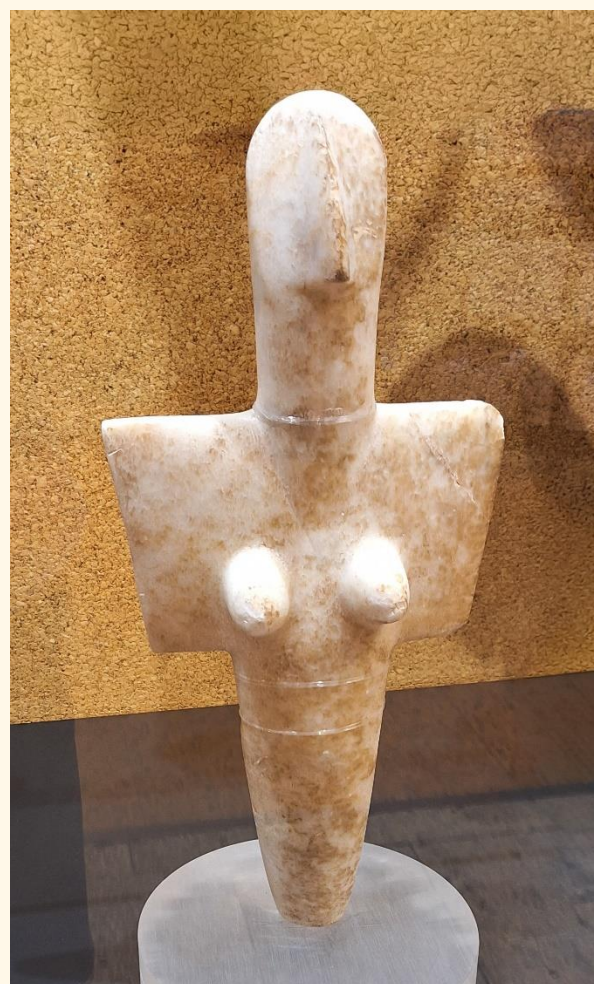
került jelenlegi helyére, a vár fegyvertárának egykori épületébe, amelyet előbb gondosan felújítottak.

A múzeum előterében van kifüggesztve ez a térkép, amely a kiállított gyűjtemény származási helyeit, lelőhelyeit ábrázolja. A Régészeti Múzeum négy szinten, kronológiailag rendezve mutatja be a sziget történelmi korszakait, plusz az alsó szinten időszaki kiállításokat is rendeznek. A gyűjtemény szintenkénti elrendezésben foglalkozik a neolitikus kori, a nurági kori, a pun kori, a római és a későbbi emlékekkel. És most következzen néhány válogatott kiállítási tárgy.

Szardínián az újkőkorbán (Kr.e. 5750-3500) széles körben elterjedt volt a termékenységet megjelenítő Anyaistennő tisztelete. Ennek a kultusznak fontos szerepe volt a temetési szertartásokban is, amit jeleznek a sírhelyekből előkerült istennő szobrok. Balról jobbra: ülő istennő Su Cugianu de Marcu lelőhelyről, mésző istennő Cuccuru S'Arriu nekropoliszából és végül egy ülő kaolinit szoborcscska Anzu in Narbolla lelőhelyről.

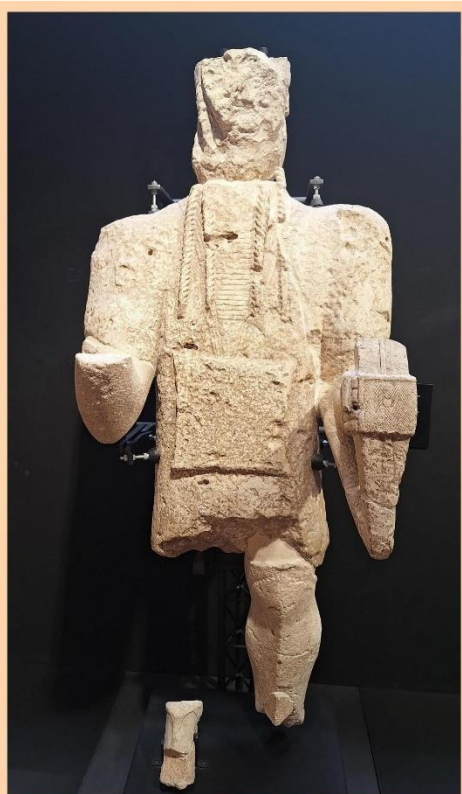
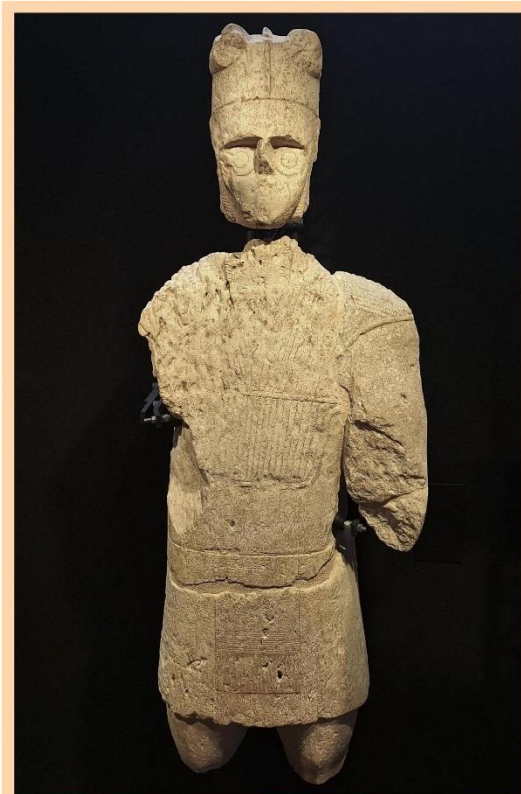
Ezt a márványból faragott istennő szobrot az előbbieknél nagyobb, kb. 30 cm-es magassága és kereszt formája teszi különlegessé. A Senorbi melletti Turriga lelőhelyen találták.

Ezek az edények az újkőkor végén, éppen a nurági kor hajnalán készültek. A régészek ezeket a díszített edényeket az ozieri kultúrához tartozónak tartják. Ez a kultúrát arról az észak-szardíniában fekvő Ozieri község melletti San Michele-barlangról nevezték el, ahol először találtak ilyen, a Kr.e. 3200-2800 közötti időben készült kerámiákat. A képen látható edények is innen származnak.

A Museo Archeologico Nazionale di Cagliari-ban van kiállítva ez a nuraghe makett. Jól megfigyelhető rajta az álboltozatos belső tér, a tholosz, kicsit látni a torony falában ívesen felvezető lépcsőt is. A tetőn épült kő kupolás kis helyiség és a fából készített körerkély mára már sehol sem látható.

A múzeum különleges kincse az a néhány életnagyságú kőszobor, amelyeket a nyugat-szardíniai Cabras mellett találtak meg 1974-ben. A Mont'e Prama lelőhelyen több mint 5000 darabra törve kerültek elő ezek a szobrok, amelyekből 38 kőalakot lehetett részlegesen rekonstruálni. A fegyveres férfiakat ábrázoló szobrok a késői nurági korban, Kr.e.900 és 700 között készültek. Ezek a kő harcosok az egyedüli fennmaradt nagyméretű szobrok ebből az időszakból.

Szardínián a Kr.e. 3000 körüli években kezdődött el a fémfeldolgozás, amely a nurági korra már magas színvonalat ért el. A sziget jelentős ólom, réz, ezüst és arany lelőhelyei adták a fémművesség modern időkig fejlődő alapjait. A bronzkor vége felé (Kr.e. 1350-930) a szardíniai fémművesek kapcsolatban álltak a mükéneiekkel és a krétaiakkal. Az ökörbőr formájú ingotok (fémtömbök) és fém bugák sokfelé előkerültek a szigeten (lásd a térképen). Ezeknek a nyers, könnyen szállítható fém öntecseknek a további feldolgozása során készültek a fém

eszközök, fegyverek mellett a nurági kori sírokban, szentélyekben talált bronz szobrok sokasága.

A nurági kor bronz szobrocskái alapos betekintést nyújtanak a nurági kor hiedelemvilágába, harcaiba és hétköznapi életébe. A szobrok vegyesen ábrázolnak nőket és férfiakat, harcosokat és papokat, hajókat, edényeket és állatokat. A sok hajóábrázolás bizonyítja, hogy a nurági kor közösségei intenzív kereskedelmi kapcsolatokat tartottak fenn a Mediterráneum más népeivel.

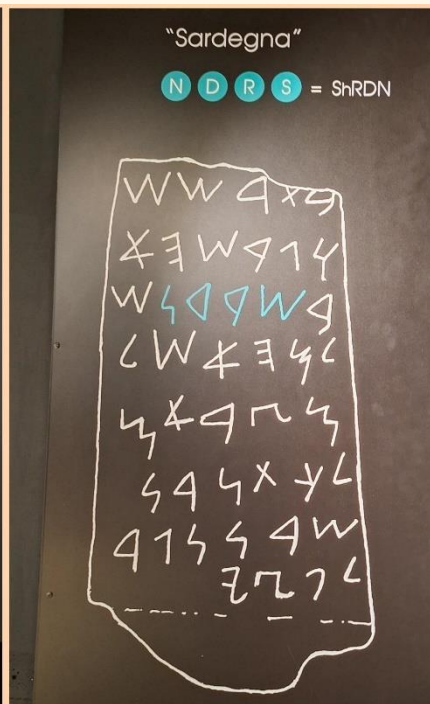
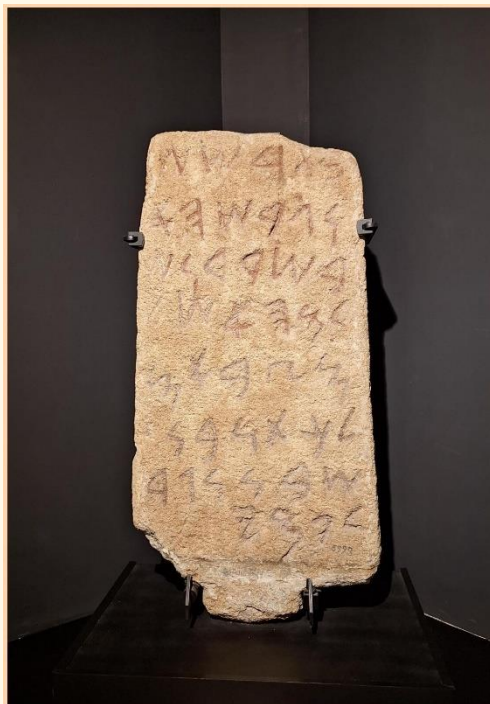
Ez a szobor már egy új korszakhoz, Szardínia pun meghódításának időszakához tartozik. Az egyiptomi eredetű Bész (Bes) isten a Kr.e. 3. században keletről került a punok Szardíniájába. Bár a punok panteonjában ez a csúnyácska, de vidám démon nem töltött be jelentős szerepet, kultusza egészen a római időkig (Kr.e. 238) virágzott. A szobrot Santa Gillában, Cagliariiban találták meg.

Ez a két agyag maszk a nyugat-szardíniai Tharros pun kori (Kr.e. 6-4. századi) temetőjéből került a múzeumba. A punok sírjaik bejáratához rögzítették fel az ilyen maszkokat, hogy elijessék a hivatlan látogatókat és őrizték a halott nyugalalmát.

A punok a föníciai mássalhangzós írást használták, amelyet jobbról balra kellett olvasni. Bár a karthágói punoknak jelentős irodalma és könyvtárai lehettek, mindezek túlnyomó részben elpusztultak a római időkben, csak néhány kőbe vésett felirat maradt az utókorra. Szardínián is mindössze

pár pun eredetű feliratot tartanak számon, amelyek közül a leghíresebb az 1773-ban megtalált Nora sztélé, itt Cagliariában van kiállítva. A Kr.e. 850 és 725 közé datált Nora kő a Szardínián talált legrégebbi írott dokumentum, egyben a sziget nevének legkorábbi említését is tartalmazza.

A Cagliariától délre eső mai Pula település közelében volt Nora pun városa. Ezek a faragott sztélék onnan valók. A punok olyan szent temetkezési helye volt Norában, ahol elhunyt, esetleg feláldozott gyermekek hamvait helyezték el urnákban és ahol gyakran ilyen faragott sztéléket állítottak fel (Kr.e.5-4. század).

A rómaiak az első pun háború után vették birtokba a szigetet. Hosszú, 700 éves uralmuk alatt Szardínia a Római Birodalom szerves részévé vált, aminek megfelelően számos kulturális és művészeti emléket hagytak hátra. A Cagliariiban kiállított sok római alkotás közül most csak kettőt mutatok be. Ez a szép és majdnem teljes épségben megmarad szobor Drusus Julius Caesart (Kr.e. 13-Kr.u. 23) ábrázolja teljes fegyverzetben. Tiberius császár fia eredetileg a Claudius nemzetségbe született, majd adoptálás útján fogadták be a Juliusok közé. Állítólag udvari intrikák következtében mérgezték meg a tehetséges hadvezért, aki egyben a császári trón várományosa is volt. Ha valaki többet akar tudni róla, jó szívvel ajánlom Robert Graves Claudius könyveit.

Ez az első században készült portré Cagliariiban, a via Cavouron került elő. Nem tudni kit ábrázol, de jól mutatja, hogy a klasszikus sematikus ábrázolásoktól hová fejlődött a római szobrászat.

A Cagliari Régészeti Múzeum alsó szintjén a bibliai tárgyú festménygyűjtemény legszebb darabjai és más liturgikus tárgyak vannak kiállítva, amelyek közül néhányat ideválogattam. Az első alkotója Antioco Malnas, a kép témája és címe: A Szűz elszenderülése. A festményt 1540 és 1550 között készítette a művész, sokáig az oristanoi Szent Ferenc templomban őrizték.

A Jézus körülmetélése című képet 1540-ben festette Agostino Tesauro és Severo Jerace.

Domenico Fiasella 1643-ban festette meg azt a jelenetet, amikor Józsefet eladják testvérei. Sokáig a Szent Benedek templom díszje volt Cagliari-ban.

Ezt a különleges szekrényt Francisco de Esquivel érsek megrendelésére ismeretlen művész készítette 1615 és 1620 között. A mahagónifából és ébenfából készült szekrényt elefántcsont, teknőspáncél és réz betétekkel díszítették. Ha közelről nézi az ember, láthatja, hogy a szardíniai Szent Mártírok ereklyéit, főleg csontdarabkákat őriznek benne.

34 Cagliari-ban még volt annyi időnk, hogy felkeressük a város közigazgatási területéhez tartozó, de egykor önálló Sinnai község mellett fekvő Parco Territoriale e Urbano della Pineta di Sinnai parkerdőt. Az 1600

hektáros telepített erdőben az aleppói fenyő az uralkodó faj, de találkozhatunk itt palatölgyekkel, ciprusfélékkel és mediterrán cserjésekkel is. Hangsúlyozni kell, hogy a Pineta di Sinnai nem botanikus kert, hanem piknikezők, kirándulók és más szabadidős sportokat űzők által használt parkerdő.

Bár a park egy részén autóút vezet át, erre az egyszerű látogató nem hajthat rá, az autókat a bejárat előtti tágas parkolóban kell hagyni. A széles aszfaltozott út helyett választhatjuk a kanyargó gyalogösvényeket, azonban számítsunk arra, hogy a szokásos turistajelzések errefelé nincsenek.

A szardíniai nyelven sa Pimpinera nevű erdő telepítését a 20. század elején kezdték meg, majd a későbbi telepítési munkákra az osztrák-magyar hadifoglyokat is kivezényelték az első világháború idején.

A jól megválasztott fajoknak köszönhetően a Sinnai Városi Park és Fenyveserdő a júliusi forróságban is kitartóan zöldell.

Mi a gyalogösvényeket használtuk, és nagyrészt ezeken gyalogolva tartottunk kitűzött célunk, a Bruncu Mogumu magaslat csúcsa felé. Ahogy mondták, innen nagyszerű kilátás nyílik a Cagliari-öböl felé.

A Bruncu Mogumu tetején megpihentünk. Bár itt nincsen semmilyen üzlet, a helyi parkőr megkínált minket a saját ásványvizével és kávéjával.

Innen tényleg csodás a látkép. Belátni a város nagy részét, a Stagno Simbirizzi mesterséges tavat és a Stagno di Molentargius sós tavat is.

Pineta di Sinnai erdősége 1997-ben részben leégett, több mint 600 hektár erdő pusztult el. Azt hiszem a Bruncu Mogumu tetején működő étterem is ekkor égett le. Mindenesetre most kiégetten, bekerítve áll a romos épület.

A jelzetlen túrutak lankásak, hegyi kerékpárrai is lehet rajuk közlekedni.

A Bruncu Mogumu csúcsa nyugat felől, rajta a romos étteremmel

